

Xarxa d'escoles i instituts per la igualtat de tracte i la no discriminació

**Mesura de Govern per a la implementació d'un
programa de prevenció de les relacions abusives, la
violència masclista i la discriminació per raó de
diversitat, a les comunitats educatives de centres de
la ciutat de Barcelona durant l'etapa d'educació
obligatòria**

*"Hauríem de fer per manera de crear dins l'escola els fonaments d'una ciutat ideal,
on cada persona esdevingués un ciutadà,
amb l'exercici d'uns drets i uns deures en relació a la col·lectivitat.
Així l'individu passa harmònicament del grup familiar a la classe,
d'aquesta a l'escola, i de l'escola a la ciutat."*

Pere Vergés

A principis del segle XX, el moviment polític i cultural del Noucentisme va promoure una modernització de la societat catalana a través d'un procés de renovació i progrés impulsat per les institucions públiques en complicitat i estreta col·laboració amb les elits intel·lectuals de tots els àmbits del coneixement de l'època.

És durant aquest període que es creen les escoles municipals que, més enllà d'impulsar una important xarxa de centres estesos per tota la ciutat, pretenia incidir en la formació dels i les joves garantir-los accés a l'educació independentment del seu origen o condició social.

En aquest sentit, es promovia la visió integral de cada alumne, posant al centre de tota acció pedagògica l'individu per tal de que tota persona pogués desenvolupar plenament les seves aptituds i capacitats.

Pels noucentistes, coneixement i ètica eren dos principis inseparables i que havien d'impregnar l'educació dels futurs ciutadans i ciutadanes del nostre país.

Barcelona, més que mai, se sent hereva d'aquests ideals humanistes i, en moments que demanen dotar als mestres, en el sentit ampli de la paraula, de recursos i d'eines eficients al servei de la seva vocació, la Regidoria de Dona i Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona, en col·laboració amb el Consorci d'Educació de Barcelona, presenta aquesta Mesura de Govern que pretén ser un instrument al servei de la noble causa d'ensenyar i formar persones que comprenguin la necessitat d'exercir recíprocament llibertat i responsabilitat i que siguin conscients que tota acció individual té transcendència en la seva comunitat.

4. Recursos que s'ofereixen als centres	41
4.1. Programació d'itineraris i seqüències didàctiques transversals i longitudinals de caràcter curricular	41
4.2. Intervencions especialitzades de professionals externs als centres per a la realització de tallers i activitats diverses (Procediment de demanda [objectius, continguts, metodologia,...] i selecció de les entitats i/o serveis que les portaran a terme)	42
4.3. Informació de l'avaluació de resultats	42
4.4. Formació	42
4.5. Assessorament <i>ad hoc</i>	43
4.6. Coordinació general	43
5. Projectió de futur: Impacte del programa (OMS).....	43
5.1. Perdurabilitat dels efectes de la intervenció	44
5.2. Seguiment i avaluació a llarg termini.....	44
<i>Annex 1. Disseny modular del programa</i>	<i>45</i>
<i>Annex 2. Itineraris.....</i>	<i>46</i>
<i>Annex 3. Calendari d'elaboració i implementació del programa</i>	<i>52</i>
<i>Annex 4. Itineraris del programa per a la prova pilot</i>	<i>53</i>
<i>Annex 5. Estructura de l'avaluació de procés</i>	<i>54</i>
<i>Annex 6. Definició de l'operativa de l'avaluació</i>	<i>57</i>
<i>Annex 7. Pressupost del projecte pilot</i>	<i>59</i>

0. Introducció

Aquesta Mesura de Govern es proposa incidir en un canvi d'actituds, comesa que involucra processos psicosocials d'evolució lenta, per la qual cosa el seu impacte es podrà avaluar en totes les seves dimensions a partir d'una dècada. La consecució de la finalitat del Programa només serà possible si es compleixen dues condicions, un compromís a llarg termini per part de les administracions implicades i la generositat política de qui té la capacitat de presa de decisions.

Tanmateix, a curt termini es preveu que la seva implementació en escoles i instituts generi una millora en el clima d'aula i de centre, pels eixos d'anàlisi i reflexió que es tractaran i per la metodologia a emprar, de caràcter inclusiu, vivencial i lligada a l'experiència vital. Es considera que aquestes circumstàncies tindran una incidència positiva en el desenvolupament dels processos generals d'ensenyament aprenentatge, vinculada als sentiments de pertinença i de benestar grupal.

En relació amb els efectes més o menys immediats del Programa cal destacar la importància del desenvolupament competencial emmarcat en el currículum, a nivell *personal* l'*autonomia i iniciativa personal* i a nivell de *convivre i habitar el món, la social i ciutadana*, a més de les *comunicatives i metodològiques* incloses en totes les activitats proposades. D'aquesta manera, a més dels continguts vinculats de forma directa a la prevenció de diverses formes de discriminació i violència relacional, la proposta tindria implicacions per a l'alumnat com a subjecte que aprèn a aprendre no només per als sabers acadèmics sinó també per a la vida personal i comunitària.

1. Justificació

Des de les administracions públiques s'ha legislat i s'han articulat diversos instruments per a garantir els drets de totes les persones i l'eradicació de la violència a partir del reconeixement de la dignitat humana i de la igualtat formal, pròpies d'una societat moderna i democràtica. Tanmateix, aquests avenços no tenen un correlat idoni en les pràctiques socials de la vida quotidiana, on les interaccions personals es veuen sovintejades per l'abús i l'exercici de poder que posen en risc les aspiracions d'equitat i justícia.

L'atenció a les conseqüències d'aquest fenomen es mostra com a un procés en evolució i, amb l'experiència del vast conjunt de professionals que hi intervenen, aporta elements per a l'aprofundiment i l'extensió de les mesures d'atenció i la proposta de nous models d'intervenció.

A partir d'una perspectiva d'anàlisi integral de la violència i la discriminació, des de la seva gestació fins a l'emergència de les diverses formes i àmbits d'expressió, el *Programa Xarxa d'Escoles i Instituts per la Igualtat i la No Discriminació* presenta com a una oportunitat, a l'àmbit de la formació i la prevenció, per abordar les causes del fenomen des de les mateixes arrels, és a dir, des de la concepció de les desigualtats en el pla simbòlic de la construcció i visualització del món.

La intervenció preventiva contra la violència des de les primeres edats comporta un compromís ètic, per part de les generacions adultes envers les més joves i, alhora, resulta una garantia de convivència positiva i responsable en clau de present i de futur immediat i mediat.

Entenent que els assoliments humans són el producte d'un diàleg ininterromput entre veus d'espais i temps diversos, que s'assenten en una construcció històrica i col·lectiva del coneixement, es planteja des de l'experiència acumulada la voluntat d'incidir en l'àmbit relacional de les comunitats educatives perquè, tal com expressa Hanna Arendt, "*Ni la violència ni el poder són un fenomen natural, és a dir, una manifestació del procés de la vida; pertanyen al terreny d'allò que és polític dels afers humans, la seva*

qualitat essencialment humana està garantida per la facultat humana de l'acció, la capacitat de començar alguna cosa nova."

1.1. Marc legal

La **Declaració Universal dels Drets Humans**, proclamada per Nacions Unides l'any 1948, ofereix un marc general referent per a tota la legislació desenvolupada en aquest àmbit per part dels estats. I, des de NUde manera específica es recomana que l'Educació en Drets Humans sigui inclosa pels estats en els seus programes educatius. L'article 26, 2 explicita que

L'educació ha de tendir al ple desenvolupament de la personalitat humana i a l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; ha de promoure la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos, i ha de fomentar les activitats de les Nacions Unides per la manteniment de la pau.

En relació a la violència masclista, l'Assemblea General de Nacions Unides va aprovar l'any 1979 la **Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona** i l'any 1993, la **Declaració sobre l'eliminació de la violència envers la dona**.

A la **Declaració de Beijing**, de l'any 1995, s'afirma que la violència contra les dones afecta a tot el cicle vital de les mateixes i es fan referències específiques a les nenes i les noies com a grups especialment vulnerables.

La **Convenció sobre els Drets de l'Infant de Nacions Unides**, del 1989, estableix al seu preàmbul que l'infant ha de rebre una educació amb esperit de pau, tolerància, dignitat, llibertat, igualtat i solidaritat.

La **Unió Europea, amb la seva Carta dels Drets Fonamentals** (Niza, 2001), al Capítol III sobre temes d'igualtat, diversos articles (21, 22, 23, 26) fan referència explícita a la *prohibició de la discriminació* per raó de sexe, raça, color, orígens ètnics o socials, característiques genètiques, llengua, religió o conviccions, opinions polítiques o de qualsevol altre tipus, pertinença a una minoria nacional, patrimoni, naixement, discapacitat, edat o orientació sexual; la igualtat entre homes i dones i la discriminació positiva; i, la integració de les persones amb discapacitats.

La **Carta del Consell d'Europa** sobre l'educació per a la ciutadania democràtica i l'educació en drets humans, adoptada en el marc de la Recomanació CM/Rec (2010)7 del Comitè de Ministres, considera que la seva aplicació contribuirà a la millora de la qualitat de l'educació a Europa i a la resta del món i explicita entre altres coses al Capítol II, sobre Objectius i Principis, Apartat f, que

Un element fonamental de tota educació per a la ciutadania democràtica i els drets humans és la promoció de la cohesió social, del diàleg intercultural i de la consciència del valor de la diversitat i la igualtat, inclosa la igualtat entre homes i dones.

Així mateix, el Consell d'Europa, en el **Conveni sobre prevenció i lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul)**, de l'any 2011 (signat per l'Estat espanyol però encara no ratificat), respecte de la violència contra adolescents a l'Article 14 posa de manifest, entre les obligacions dels estats per a l'eliminació dels estereotips de gènere, *incloure temes com la igualtat entre dones i homes, els papers no estereotipats dels gèneres, el respecte mutu, la solució no violenta de conflictes en les relacions interpersonals i la violència contra les dones per raons de gènere en el material educatiu en tots els nivells d'educació*

A l'Estat Espanyol, la **Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere** estableix:

Article 1:

1. Aquesta llei té per objecte l'eradicació de la violència masclista i la remoció de les estructures socials i dels estereotips culturals que la perpetuen, amb la finalitat que es reconegui i es garanteixi plenament el dret inalienable de totes les dones a desenvolupar la pròpia vida sense cap de les formes i dels àmbits en què aquesta violència es pot manifestar.

2. Aquesta llei estableix mesures integrals respecte a la prevenció i la detecció de la violència masclista i de sensibilització respecte a aquesta violència, amb la finalitat d'eradicar-la de la societat, i també reconeix els drets de les dones que la pateixen a l'atenció, l'assistència, la protecció, la recuperació i la reparació integral.

Article 3 (Prevenció):

Conjunt d'accions encaminades a evitar o reduir la incidència de la problemàtica de la violència masclista per mitjà de la reducció dels factors de risc, i impedir-ne la normalització, i les encaminades a sensibilitzar la ciutadania, especialment les dones, en el sentit que cap forma de violència no és justificable ni tolerable.

Article 3 (Detecció):

Posada en funcionament de diferents instruments teòrics i tècnics que permetin identificar i fer visible la problemàtica de la violència masclista, tant si apareix de forma precoç com de forma estable, i que permetin també conèixer les situacions en les quals s'ha d'intervenir, per tal d'evitar-ne el desenvolupament i la cronicitat.

Article 9 (Sensibilització):

Tenen per objectiu modificar els mites, els models, els prejudicis i les conductes amb relació a les dones i la violència masclista i han de recollir els elements següents:

- a) Presentar el fenomen com a multidimensional.*
- b) Emmarcar el fenomen en la distribució desigual de poder entre dones i homes.*
- c) Fer visibles els models agressius vinculats a la masculinitat tradicional i les conductes passives o subordinades tradicionalment vinculades als valors femenins.*
- d) Diferenciar l'origen i les causes de la violència masclista dels problemes concrets afegits que puguin afectar els agressors, com alteracions mentals, toxicomanies i alcoholisme, i de determinats nivells culturals, estatus socioeconòmics i procedència cultural.*
- e) Presentar les dones que han patit violència masclista com a persones que han pogut activar els recursos propis i superar les situacions de violència.*

Article 15 (De manera específica respecte a l'àmbit educatiu):

El Departament de la Generalitat de Catalunya competent en matèria d'educació ha de garantir la formació i capacitat del professorat tant en matèria de violència masclista i de desenvolupament dels drets de les dones, com en matèria de coeducació, tot facilitant les eines metodològiques d'actuació davant situacions concretes de violència masclista.

A Catalunya el marc legal que vincula tots els sistemes de serveis públics en la lluita contra la violència masclista ve definit per la **Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista**.

Per un altre costat, l'**Estatut d'Autonomia de Catalunya** (2006) a l'Article 4, que al·ludeix als Drets i Principis rectors, diu:

3. Els poders públics de Catalunya han de promoure els valors de la llibertat, la democràcia, la igualtat, el pluralisme, la pau, la justícia, la solidaritat, la cohesió social, l'equitat de gènere i el desenvolupament sostenible.

Pel que fa estrictament a l'àmbit educatiu la **Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'Educació (LEC)**, estableix:

Article 2, *Principis rectors del sistema educatiu* (cita entre d'altres els següents):

- b) La transmissió i la consolidació dels valors propis d'una societat democràtica: la llibertat personal, la responsabilitat, la solidaritat, el respecte i la igualtat.
- j) El foment de la pau i el respecte dels drets humans.
- m) La coeducació i el foment de la igualtat real i efectiva entre dones i homes.
- h) La col·laboració, la cooperació i la coresponsabilització amb els ajuntaments i altres administracions públiques

Article 37, *Faltes i sancions relacionades amb la convivència*:

2. Els actes o les conductes a què fa referència l'apartat 1 que impliquin discriminació per raó de gènere, sexe, raça, naixença o qualsevol altra condició personal o social dels afectats s'han de considerar especialment greus.

Article 178, *Funcions de la Inspecció d'Educació*:

e) Vetllar pel respecte i el compliment de les normes reguladores del sistema educatiu i l'aplicació dels principis i valors que s'hi recullen, inclosos els destinats a fomentar la igualtat de gènere.

A la setena disposició transitòria declara:

Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu

1. El Govern, a proposta del Departament i en el termini de dos anys a partir de l'entrada en vigor d'aquesta llei, ha d'aprovar un pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu i l'ha de presentar al Parlament.

2. El pla a què fa referència l'apartat 1 ha d'incloure mesures específiques per a la igualtat de gènere en els diversos àmbits educatius, i també les mesures de prevenció de la violència de gènere i de discriminació positiva que siguin necessàries per a la consecució dels seus objectius. Aquestes mesures s'han de referir tant als continguts i mètodes d'ensenyament com a les

activitats escolars i de lleure, i també a la composició dels organismes escolars de caràcter representatiu.

Per una altra banda, en relació al col·lectiu d'infants i adolescents a la **Llei 14/2010, del 27 de maig, dels Drets i les Oportunitats en la Infància i l'Adolescència**, aprovada pel Parlament de Catalunya, disposa:

Article 10. Perspectiva de gènere i de diversitat funcional

- 1. Els poders públics han d'introduir la perspectiva de gènere en el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que adopten amb relació als infants i els adolescents, de manera que en totes les actuacions i tots els programes que els adrecen es tingui en compte que són nois i noies i que poden tenir necessitats iguals o específiques.*
- 2. Els poders públics han d'introduir la perspectiva de la diversitat funcional en el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que adopten amb relació als infants i els adolescents, de manera que en totes les actuacions i tots els programes que els adrecen es tinguin en compte les diferents maneres en què funciona llur cos i que poden tenir necessitats iguals o específiques.*

Article 11. Ciutadania activa

- 1. Els poders públics han de promoure el dret dels infants i els adolescents a participar activament en la construcció d'una societat més justa, solidària i democràtica.*
- 2. Els poders públics han de fomentar la solidaritat i la sensibilitat social per tal que s'incrementi la participació social dels infants i els adolescents i es generin espais socials nous que dinamitzin la participació responsable d'aquest sector de la població i afavoreixen la convivència i la integració social en l'àmbit veïnal i local.*

Article 13. Foment i suport a l'educació

- 3. Els sistema educatiu ha d'ésser un instrument per a compensar les desigualtats socials i ha de tenir en compte el respecte a la pròpia identitat, al medi ambient, a les diferències funcionals com a part de l'enriquidora diversitat humana, a la igualtat entre el sexes tenint present la diferència que suposa la construcció de la identitat femenina i la identitat masculina, i també als valors culturals d'altres països, particularment d'aquells dels quals prové l'alumnat de cada escola.*

Article 17. Exercici dels drets propis pels infants i adolescents

- 3 Els infants i els adolescents, amb l'objecte de demanar informació, assessorament, orientació o assistència, es poden adreçar personalment a les administracions públiques encarregades d'atendre'ls i protegir-los, fins i tot sense el coneixement de llurs progenitors, tutors o guardadors, en particular si la comunicació amb aquests pot frustrar la finalitat pretesa. Amb el mateix objectiu també es poden adreçar al Ministeri Fiscal, al Síndic de Greuges o als síndics de greuges o defensors locals de la ciutadania.*
- 4 Les administracions locals, en funció de llur proximitat a la ciutadania i d'acord amb la legislació vigent, són el primer nivell d'informació i assessorament dels infants i els adolescents que ho sol·licitin.*

Article 90. Protecció en l'àmbit de l'educació

1. *Les administracions públiques han d'impulsar el desenvolupament d'actuacions adreçades al conjunt de la comunitat educativa que permetin prevenir, detectar i eradicar el maltractament a infants i adolescents, els comportaments violents, l'assetjament escolar i la violència masclista.*
2. *Els dissenys curriculars i els programes educatius han de tenir els continguts necessaris per a promoure l'educació en igualtat d'oportunitats i de gènere, respecte i tolerància, de manera que s'hi afavoreixi la prevenció d'actituds i situacions violentes, i també el coneixement dels drets de la infància.*

Finalment, a la **Carta de Ciutadania de l'Ajuntament de Barcelona, de novembre de 2010**, s'estableix:

Article 15, *Educació*:

1. *Totes les persones tenen dret a una escolarització de qualitat que satisfaci alhora els objectius d'equitat i d'excel·lència, i a una educació en valors cívics i democràtics que eradiqui qualsevol forma de discriminació. L'Ajuntament estimularà la innovació i consolidarà les pràctiques que afavoreixin l'equitat, la qualitat i més inclusió social en els contextos dels barris i de la ciutat, i promourà compromisos educatius de barri entre tots els centres i els agents educatius.*

Article 20, *Equitat*:

1. *Totes les persones tenen dret a una política municipal que promogui i incorpori les polítiques d'igualtat i contra la violència masclista.*

Article 21, *No-discriminació per raó d'orientació sexual i identitat de gènere*:

1. *Totes les persones tenen dret a no ser discriminades per raó de la seva orientació sexual i identitat de gènere.*
2. *L'Ajuntament adoptarà les mesures necessàries, incloent-hi programes d'educació i sensibilització, per tal d'eliminar les pràctiques i actituds discriminatòries per raó d'orientació sexual i identitat de gènere.*

1.2. Necessitat del Programa a les etapes d'educació obligatòria

L'informe "**Nuevas dimensiones de la Convivencia Escolar y Juvenil. Ciberconducta y Relaciones en la Red: CIBERCONVIVENCIA**" dirigit per Rosario Ortega (Universitat de Còrdova) i publicat pel Ministerio de Educación, Cultura y Deporte l'any 2012, a partir d'un treball de metaanàlisi (estudi d'investigacions en un àmbit determinat) i d'interpretació de dades pròpies, aporta la següent informació:

- Les dades quantitatives sobre *festeig violent* han d'incloure violència física i/o sexual, amenaces, agressions verbals, pressió psicològica i xantatge emocional, en termes d'intent de control dins l'anomenat *esquema de domini-submissió*. Pel que fa a l'etapa adolescent, en la literatura internacional la població d'aquests estudis està formada per joves d'ambdós sexes d'edats entre els 13 i els 20 anys, interval evolutiu amb un alt índex d'agressió patida i perpetrada. L'estudi

d'Straus de l'any 2004 (citat per Ortega) realitzat amb estudiants de setze universitats de països diferents, posa de manifest una coincidència quant a l'alt índex d'agressió perpetrada. Segons Rosario Ortega, la incidència a l'estat espanyol és similar a la de la investigació internacional, al voltant d'un 10% de joves que pateix violència dins la relació de festeig.

- L'Informe afirma, respecte a la prolongació del festeig en el ciberespai, mitjançant l'ús de les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació), que les xarxes socials adolescents es mantenen per interessos que poden ésser efímers però intenses en termes de sentiments i passions. Així, entre els 12 i els 16 anys, noies i nois de tots els grups i classes socials, amb impulsos i desitjos sentimentals i eròtics, interactuen en les xarxes d'iguals amb intensitat emocional positiva i negativa. Ortega afirma que la majoria dels estudis coincideixen en la importància de les conseqüències derivades de les agressions perpetrades en les relacions afectiu sexuals adolescents, pel risc que comporten per al desenvolupament i l'ajustament psicològic i social i com a possible predictor de la psicogènesi de la violència masclista. D'aquesta manera, l'assetjament entre iguals es presenta d'una manera específica, l'assetjament i victimització en les relacions de festeig, que es pot traduir en ciberassetjament.
- L'Informe alerta que el ciberassetjament té característiques pròpies, que el diferencien del tradicional:
 - L'agressió es pot perpetrar en qualsevol moment i en qualsevol lloc (canals oberts)
 - L'agressió pot ésser observada per una gran quantitat d'espectadores i espectadors, un nombre indefinit de vegades
 - Les víctimes poden no arribar a conèixer a la persona o persones que cometen l'agressió, degut a l'anonimat
 - És una situació difícil de detectar per part de les famílies i el professorat
- També es donen a conèixer resultats d'enquestes portades a terme a diversos països i que reporten, per exemple a Gran Bretanya, entre un 20% i un 25% de la població víctima d'assetjament a través d'Internet o als Estats Units, un percentatge del 42%. A l'Estat espanyol, un 4% d'escolars declaren una afectació severa i un 20% de forma moderada o ocasional per aquest tipus d'agressió injustificada. S'especifica que, de la mateixa manera que en l'assetjament directe, en el ciberassetjament es produeixen diferents implicacions segons el sexe, en el cas de les noies els índex són més elevats que en el cas dels nois.
- En relació a la convivència, Rosario Ortega afirma en aquest informe:

"La escuela, como institución encargada de la socialización y la educación global de los niños/as y jóvenes, no debería permitir que los problemas de abuso, intimidación, falta de respeto, exclusión social y malos tratos estuvieran presentes en la convivencia, física y digital. En cualquiera de los sistemas en los que las relaciones interpersonales tienen presencia, los escolares han de observar las normas de comprensión del otro u otra, reciprocidad moral y respeto mutuo. Todo ello debe ser entendido como parte de la tarea educativa, es decir, como parte del aprendizaje del alumnado y de la enseñanza que el profesorado está obligado a impartir, abordando el currículum escolar."

L'Informe del Departament d'Ensenyament sobre l'Enquesta de Convivència Escolar i Seguretat de Catalunya, corresponent a Ensenyament Secundari, del curs acadèmic 2011-2012, a la Síntesi dels Resultats destaca les següents dades:

- El 85% de l'alumnat no està implicat en accions negatives continuades o presumpte assetjament.
- El 75% de l'alumnat no percep cap cas de maltractament al seu grup classe, malgrat que la percepció de maltractament entre iguals ha augmentat.
- Les accions negatives continuades o presumpte assetjament s'han mantingut des del curs 2005-2006, amb un percentatge del 10,4%. En el cas dels nois disminueixen de l'11,9% (2005-06) al 10,7% (2011-12), i en el de les noies augmenten del 8,7% (2005-06) al 9,7% (2011-12).

L'"Estudio estatal sobre la convivencia escolar en la educación secundaria obligatoria" realitzat per l'Observatorio Estatal de Convivencia Escolar, a partir d'un conveni entre la Unidad de Psicología Preventiva de la Universidad Complutense de Madrid i el Ministerio de Educación, i amb la col·laboració de las comunitats autònomes, dirigit per Maria José Díaz-Aguado i publicat l'any 2010, ofereix les següents dades:

- A les conclusions generals, destaca entre d'altres que, tot i que en general la convivència escolar és bona, hi ha algunes situacions de risc que requereixen atenció. Manifesta que alguns dels casos són l'expressió de vells problemes que actualment són més visibles, com l'assetjament, i que d'altres es produeixen per l'aparició de nous riscos relacionats, entre d'altres, amb les TIC. Afegeix que la profunditat i la globalitat dels canvis necessaris tenen a veure amb els que han de produir-se per eradicar la violència de gènere a la societat en general. Emfatitza, entre les necessitats prioritàries a atendre:
 - Desenvolupament de programes de prevenció de la violència i millora de la convivència, utilitzant procediments sistemàtics d'avaluació que permetin conèixer la seva eficàcia i utilitzar dita informació en el propi desenvolupament del programa.
- S'informa que, en aquest estudi, respecte a la prevalença de l'assetjament d'acord amb els criteris més rigorosos, el percentatge de víctimes és de 3,8% i el de persones assetjadores de 2,4%; el maltractament psicològic té un percentatge del 4,3% i en relació a les TIC, entre l'1,1% i el 2% reporta haver estat víctima. Per una altra banda, s'afirma que les situacions de risc (liderar o fer seguiment dels episodis de violència) representen un índex del 6% i les pròximes al risc (indiferents o amb tebiesa davant la violència), un 14%.
- En relació al gènere, l'Informe explica que, les persones assetjadores són principalment nois del mateix curs en una proporció molt superior a la de les noies, de gairebé el doble quan es consideren nois i noies del mateix curs o gairebé el triple quan es consideren nois i noies que repeteixen el curs. Destaca que, aquesta circumstància reflecteix la necessitat de plantejar la prevenció de la violència des d'una perspectiva de gènere, que inclogui el tractament sistemàtic contra el sexisme i la violència que s'hi relaciona. Entre altres consideracions, es parla també de la violència reactiva. I, pel que fa a la violència de gènere s'especifica que els nois la justifiquen en major mesura que les noies, tot i que el 7,6% de les noies manifesten acord amb la proposició "*L'home que sembla agressiu és més atractiu*".

- Pel que fa a la qüestió del *racisme* i la *xenofòbia*, un 7,8% de l'alumnat aprova els grups amb aquesta orientació i un 5,5% els donaria el seu vot.
- Per últim, l'Informe proposa, entre altres punts, per a la construcció i millora de la convivència:
 - Construir la convivència des de les classes, en qualsevol matèria.
 - Construir la igualtat i la tolerància des de la pràctica, incloent-hi prevenció específica sobre els seus principals obstacles, com el racisme, la xenofòbia i el sexisme.
 - Estendre la promoció de la tolerància i el respecte intercultural també als grups envers els quals es detecta risc d'intolerància.
 - Promoure habilitats i contextos per ensenyar a resoldre conflictes sense violència.
 - Consolidar i estendre les mesures per eradicar l'assetjament escolar.

L'Informe Extraordinari del Síndic, Defensor de les Persones, “Convivència i conflictes als centres educatius” de desembre de l'any 2006, a l'apartat corresponent a **Catalunya**, puntualitza les següents qüestions:

- Respecte a les dinàmiques d'assetjament escolar, a les *Conclusions* es diu que
 - En general, el maltractament entre iguals no és percebut com a tal sinó que s'interpreta en termes de bromes o jocs.
 - L'alumnat agredit acostuma a resoldre la situació per si mateix ja que no està ben vist explicar-ho al professorat.
 - Determinades dinàmiques del grup d'iguals poden arribar a generar forts mecanismes d'exclusió.
 - La importància que les i els joves atorguen a la seva integració dins el grup és molt alta i en algunes persones pot comportar canvis comportamentals per obtenir l'acceptació grupal.
- En relació a les *Recomanacions* del Síndic, destaquen, entre d'altres
 - Promoure la participació dels centres en programes i plans de millora de la convivència. Difondre bones pràctiques, estendre programes d'intervenció una vegada avaluats els seus resultats.
 - Donar suport als centres mitjançant recursos, assessorament, formació del professorat i materials específics que els ajudin a aplicar els plans de convivència.
 - Evitar la segregació i afavorir l'heterogeneïtat.
 - Difondre i garantir l'aplicació de protocols d'actuació per fer front a situacions de maltractament entre l'alumnat.
 - Establir mesures per la conscienciació de tots els sectors educatius sobre la importància del respecte mutu i de l'exclusió total de qualsevol forma de violència en les relacions.
 - Garantir, en totes les situacions d'assetjament, el suport, protecció i seguretat de la persona assetjada.
 - Intervenir d'immediat amb l'alumnat assetjador transmetent-li un clar missatge de tolerància zero a qualsevol tipus d'agressió.
 - Establir mecanismes d'informació i orientació sobre diferents possibilitats d'actuació en situacions d'assetjament.
 - Realitzar estudis periòdics sobre l'evolució de la realitat dels centres i sobre l'eficàcia dels programes d'intervenció.

De tot allò exposat en aquest apartat, es poden extreure algunes conclusions:

- ✓ La major part dels estudis es centren en l'etapa d'educació secundària.
- ✓ Respecte de les situacions de discriminació i assetjament, les recerques en general, apunten a dimensionar els resultats d'aquests fenòmens més que no pas a les seves causes.
- ✓ Es verifica un augment del nombre d'investigacions específiques sobre el tema.
- ✓ Hi ha una evolució positiva en la visualització de la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere.
- ✓ Es recomana la intervenció a través de programes integrats en el currículum ordinari i l'avaluació del seu grau d'eficàcia.

Per un altre costat, convé tenir en compte que:

- ✓ L'esfera relacional, inherent a la vida humana, ocupa un lloc privilegiat a la vida de totes les persones des del seu naixement i, per tant, el seu desenvolupament no hauria de quedar al marge de cap procés educatiu.
- ✓ L'escolarització de la població infantil i adolescent a les etapes obligatòries és superior al 99,9%, per tant, les intervencions fetes entre els 6 i els 16 anys poden tenir un gran abast.
- ✓ Començar a treballar l'equitat relacional des de les primeres edats posa les bases per a un desenvolupament social satisfactori i per tant es garanteix l'aspecte processual davant del puntual.
- ✓ Les necessàries intervencions fetes al període de l'adolescència, pel que fa a les relacions afectiu sexuals respectuoses i equitatives com totes les relacions en general, poden assolir un major nivell d'aprofundiment i de generalització si es presenten dins un contínuum d'educació relacional que comenci als 6 anys o abans.
- ✓ Els aprenentatges realitzats a l'àmbit escolar, tant des del currículum explícit com des de l'implícit, encara que no de forma exclusiva, incideixen en el pla simbòlic de les representacions de les persones i les relacions. Així, les imatges mentals d'un món de relacions no jerarquitzades, és a dir, que no obeeixin a un esquema de domini-submissió, reforçades en totes les dimensions en un període de deu anys de desenvolupament, coincidint amb l'educació obligatòria, pot representar un canvi qualitatiu en la socialització secundària i en el creixement personal i relacional.
- ✓ L'aula i el centre escolar són escenaris privilegiats de convivència que incideixen en la construcció de la pròpia identitat i que generen processos psicosocials a través dels quals l'individu aprèn, incorpora i interioritza les maneres de fer, de pensar i de ser que són situades socialment. Les relacions al grup d'iguals contribueixen a desenvolupar habilitats socials que inclouen la negociació, el compromís i la conformitat grupal; el grup funciona com a fòrum per a la construcció de normes i per al coneixement social. Així, les normes i el coneixement social que es produeixen al si del grup emergeixen de dinàmiques de comparació social que, a través de l'intersubjectivitat, arriben a delimitar allò que és permès i allò que no, de manera que el grup actua com a referent en la construcció de les pròpies conductes. En aquesta socialització secundària la mediació adulta, conscient i intencionada, confereix al professorat el paper d'agent amb capacitat de possibilitar canvis significatius, dins unprocés continuat de construcció i reestructuració de la realitat.

1.3. Administracions implicades

El procés de globalització en el qual estan implicades plenament les societats del segle XXI planteja un clar augment de la diversitat en els sistemes socials, els grups i les persones, que es tradueix en un

increment d'incertesa i clarament, del grau de complexitat de les organitzacions. Si es fa referència a l'àmbit educatiu, l'aparició de noves demandes i la diversificació de les antigues fan que les polítiques de resposta segmentada siguin insuficients; per contra, es veu la necessitat d'oferir respostes integrals de polítiques compartides als fenòmens complexos i les problemàtiques integrals de la realitat socioeducativa.

En aquest context, el treball integrat en educació estaria governat segons Joan Subirats (2006)¹ pels següents principis:

- ✓ Coresponsabilitat i compromís mutu
- ✓ Participació i construccionisme
- ✓ Pluralitat i integralitat
- ✓ Cooperació i interdependència
- ✓ Proactivitat i projecció
- ✓ Proximitat, racionalitat i transparència

El treball integrat, en tots els nivells d'organització i execució, requereix voluntats i plantejaments estratègics específics i, concretament en el pla polític, el consens i la complicitat de les agències responsables de la presa de decisions.

El Programa *Xarxa d'Escoles i Instituts per la Igualtat i la No Discriminació* va ésser concebut en el marc d'aquesta perspectiva i és així que des de bon començament ha comptat amb un lideratge compartit entre:

- Regidoria de Dona i Drets Civils de l'Àrea d'Igualtat, Qualitat de Vida i Esports de l'Ajuntament de Barcelona
- Consorci d'Educació de Barcelona

Així mateix, s'ha comptat amb el suport i la participació de:

- Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya
- Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya

El fet de compartir objectius i esforços entre les diferents administracions públiques des d'un espai d'implicació col·lectiva, de coresponsabilitat i de compromís permet visualitzar les transformacions operades en les relacions i estructures de funcionament intern, intraadministratives i interadministratives, i resulta referencial quant a l'actualització que representa un abordatge transversal de les qüestions plantejades des de la complexa realitat educativa.

2. Programa a implementar

Si bé s'ha avançat en la detecció i prevenció de la violència i de les relacions abusives, encara queda molt camí per recórrer, tal com queda palès a l'apartat 1.2. *Necessitat del Programa* d'aquest document.

Moltes de les actituds que es manifesten a l'adolescència tenen el seu origen en els estadis evolutius inicials. La representació del món comença en els primers anys de vida i la construcció d'identitats i l'assumpció de rols socials ja es fa present a l'etapa d'educació infantil. Aquest imaginari evoluciona en estreta relació amb els contextos socioculturals i educatius de desenvolupament, raó per la qual resulta

¹ Subirats, J. i Albaigés, B. (Coords.) (2006) *Educació i comunitat. Reflexions a l'entorn del treball integrat dels agents educatius*

rellevant una acció intencionada i sistemàtica que pugui fer de contrapès a la inèrcia de desigualtats i de jerarquització de les relacions.

El procés de socialització que en part té lloc als centres educatius planteja el repte de planificar, executar i avaluar activitats educatives orientades al desenvolupament d'una ciutadania plena i a la potenciació de les competències bàsiques transversals, especialment en aquest cas les d'*Autonomia i Iniciativa Personal* i la *Social i Ciutadana*. Per tal d'assolir aquesta fita es fa necessari aprofundir en les línies d'intervenció i posar en pràctica accions transversals (curriculars, tutorials, organitzatives, etc.), dins la dinàmica escolar i en l'entorn familiar i territorial, i longitudinals (amb continuïtat durant el creixement) per tal d'acompanyar el procés evolutiu d'infants i joves en el marc d'una educació integral.

S'espera que l'acció intensiva i extensiva proposada per aquest Programa tingui una incidència a curt, mig i llarg termini en la població infanto juvenil de la ciutat de Barcelona i que contribueixi de forma significativa a canviar actituds individuals i grupals en relació a la violència, amb la finalitat de promoure una convivència lliure de prejudicis.

Els beneficis generats per una intervenció d'aquestes característiques es traduirien en primer terme en un decreixement del cost emocional en totes aquelles persones susceptibles de patir alguna forma de violència, en una reducció dels costos econòmics i de recursos davant l'abús relacional, ja que la despesa en mesures paliatives és superior a la de mesures preventives, i finalment, en el guany social que representa una formació generalitzada potenciadora de relacions interpersonals sanes i satisfactòries per al creixement personal i comunitari i per al futur caràcter de la societat.

La implementació d'aquest Programa implicaria un procés d'**innovació i millora** en la prevenció de les relacions abusives de poder i la promoció d'igualtat de tracte des de la diversitat per les següents raons:

- ✓ **Caràcter curricular de la intervenció.** No és infreqüent que, les intervencions portades a terme en centres educatius, en matèria de les temàtiques d'aquest Programa, es realitzin de forma paral·lela al desenvolupament del currículum escolar, i en ocasions a càrrec de personal extern al centre. En aquest cas, les activitats proposades queden incrustades en les unitats didàctiques del desplegament curricular de cada nivell i portades a terme pel propi professorat.
- ✓ **Coherència i cohesió transversal i longitudinal del Programa.** La proposta programàtica contempla l'abordatge dels diversos temes des de les diferents àrees de coneixement, amb una progressió temàtica emmarcada en la programació trimestral i anual del curs escolar. Per un altre costat, es prenen en consideració tant les característiques de cada etapa de desenvolupament infantil i adolescent com l'evolució de cada temàtica d'un curs a l'altre, seguint una seqüència didàctica longitudinal, fins completar els deu cursos d'escolaritat obligatòria.
- ✓ **Recursos humans i materials específics per a la implementació.** A més dels itineraris d'activitats curriculars, els centres escolars comptaran amb una sèrie de recursos didàctics específics, de tipus humà i material, com a suport al desenvolupament de les accions pedagògiques. En el primer cas es tracta de tallers portats a terme per persones expertes de cada àmbit i en el segon, de maletes pedagògiques corresponents a cada Mòdul del Programa. Aquesta dotació permet una diversificació dels *inputs* i un contacte planificat i intencionat amb recursos pedagògics i didàctics que facilitin i estimulin els processos d'aprenentatge.
- ✓ **Avaluació de l'eficàcia del procés i dels resultats.** No és del tot comú que es porti a terme una avaluació global i exhaustiva de l'efectivitat d'una intervenció en tots els nivells educatius d'educació obligatòria. En aquest cas, l'avaluació de la implementació del Programa respecte a la preparació del procés i al seu funcionament, a la dinamització dins cada centre i al conjunt de

les accions educatives portades a terme, inclosos els tallers, com també dels resultats a curt i mig termini de l'alumnat de cada centre, a través de la contrastació dels obtinguts a l'inici i al final del desplegament i entre l'alumnat de centres que implementen el Programa i d'altres equivalents que no ho fan, permet disposar d'informació rellevant per mesurar el grau d'eficàcia de la intervenció i els possibles canvis operats en les actituds de l'alumnat, que és la finalitat del Programa.

- ✓ **Treball col·laboratiu en xarxa.** El treball col·laboratiu en xarxa intracentre i intercentres està lligat, en el Programa, a la consecució de l'objectiu general proposat. Es contempla la transversalitat com a una necessitat ja que, tal com s'ha dit anteriorment, la complexitat de la societat actual no admet respostes simples o reduccionistes. No es tracta d'aplicar una tecnologia que hipotèticament doni lloc a un producte, sinó de definir un marc d'interaccions on la producció de coneixement es genera a partir de les relacions humanes, en tots els nivells i estaments de la comunitat educativa.
- ✓ **Colideratge institucional.** Recuperant la idea exposada a l'apartat 1.3. *Administracions implicades*, es considera que la col·laboració i el treball integrat entre diferents Administracions resulta referencial per a totes les instàncies implicades en la implementació del Programa, comporta una optimització dels recursos humans, materials i funcionals i, aporta un element de qualitat institucional per quant ofereix una resposta complexa a la complexitat dels fenòmens que es pretén abordar.
- ✓ **Assessorament i formació per a la implementació.** L'oferta d'un assessorament *ad hoc*, proveït des del propi Programa, i de la formació en cada centre escolar, avalada i acreditada des del Consorci d'Educació de Barcelona i del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, contribueix a l'enfortiment dels equips docents d'escoles i instituts, consolida el Projecte Educatiu de Centre (PEC) i dona coherència al desplegament del Programa.

2.1. Elaboració

Els antecedents del Programa es remunten als mesos de gener i febrer de 2012, en què es dona a conèixer des de la Direcció de Dona un *Marc conceptual* per a un *Projecte de Prevenció de relacions abusives en infants i adolescents* i posteriorment, al juliol de 2012, quan apareix el primer disseny del *Programa Xarxa d'Escoles i Instituts per la Igualtat i la No Discriminació* signat per la Regidoria de Dona i Drets Civils i el Consorci d'Educació de Barcelona .

El treball concret en els diversos equips del Programa comença el curs acadèmic 2012-2013, segons es detalla a continuació:

- Comissió Coordinadora (Grup Motor). Format per:
 - o Directora Programa de Dona
 - o Dues Tècniques Programa de Dona
 - o Director de Drets Civils
 - o Tècnica de Drets Civils
 - o Representant del Consorci d'Educació de Barcelona
 - o Representant del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya
 - o Representant del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya
 - o Professora experta en avaluació de la Universitat de Barcelona
 - o Coordinadora

- Grup de Treball de la Direcció de Dona. Format per:
 - o Directora Programa de Dona
 - o Tècnica del Consorci d'Educació de Barcelona
 - o Dues Tècniques Programa de Dona
 - o Tècnica Direcció d'Adolescència i Joventut. QVIE. Ajuntament de BCN
 - o Tècnica Agència Salut Pública. Ajuntament de BCN
 - o Serveis Socials Districte Nou Barris. Ajuntament de BCN
 - o Serveis Socials Districte Sant Martí. Ajuntament de BCN
 - o Tècnica referent de Dona, St. Andreu. Ajuntament de BCN
 - o Directora de l'Escola del Mar de Barcelona
 - o Tres Professores titulars de la Universitat de Barcelona
 - o Fundació Salut i Comunitat
 - o Drac Màgic
 - o Escola Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona
 - o Departament de Sanitat de la Generalitat de Catalunya
 - o Coordinadora

- Grup de Treball de la Direcció de Drets Civils. Format per:
 - o Director del Programa de Drets Civils
 - o Tècnica del Programa de Drets Civils
 - o Tècnica del Consorci d'Educació de Barcelona
 - o Professor titular Universitat de Barcelona
 - o Tècnica de la Direcció d'Immigració de l'Ajuntament de Barcelona
 - o Institut Municipal de Persones amb Discapacitat (IMPD)
 - o Coordinadora Entitats de Lesbianes, Gais, Transsexuals i Bisexuals (LGTB)
 - o Consell de la Joventut de Barcelona
 - o SOS Racisme
 - o Fons de les Nacions Unides per a la Infància (UNICEF)
 - o Oficina per la No Discriminació de l'Ajuntament de Barcelona
 - o Federació Catalana d'ONGs pels Drets Humans (FCONGDDHH)
 - o Direcció d'Immigració de l'Ajuntament de Barcelona
 - o Institut Municipal d'Educació de Barcelona
 - o Coordinadora

Els dos Grups de Treball, en llurs dotze reunions, van aportar perspectives d'anàlisi i d'intervenció d'acord amb la seva formació i la seva pràctica professional, i en alguns casos es van fer propostes d'activitats per als centres escolars. La Comissió Coordinadora, en les quinze reunions portades a terme, va vetllar pels aspectes operatius d'aquest primer estadi d'elaboració per part dels dos Grups i per garantir la cohesió del treball que ambdós realitzaven de forma paral·lela.

Durant el curs acadèmic 2013-2014, es va donar continuïtat al treball encetat el curs anterior a través de la Comissió Coordinadora, a la qual s'hi va afegir una representant de la Secretaria de Família del Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya. Des de la Coordinació es van elaborar els Itineraris d'Activitats a implementar als centres escolars per a una Prova Pilot, segons les característiques i gradació definides prèviament a la Comissió Coordinadora.

Pel que fa a la preparació de l'Avaluació, l'equip de recerca de la Universitat de Barcelona responsable del disseny va presentar els instruments seleccionats i elaborats a la Comissió Coordinadora que, per la

seva part, hi va realitzar les seves aportacions. La versió final de l'Avaluació de Resultats i de Procés serà aplicada a la Prova Pilot del Programa.

2.2. Programa

A través d'aquest Programa es pretén incidir en les creences i els valors d'infants i adolescents de 6 a 16 anys, del professorat i de les famílies, per tal de potenciar actituds i comportaments que facin efectius els valors de la igualtat, l'equitat i el respecte, en les relacions interpersonals i que donin valor a les diferències des d'un marc de relacions igualitari i lliure.

El Programa té un caràcter preventiu, es proposa disminuir l'aparició (prevenció primària) i fer una detecció precoç (prevenció secundària) d'actituds i comportaments abusius, discriminatoris i/o xenòfobs en les relacions interpersonals entre nenes i nens, noies i nois, dones i homes, entre persones de diferents gèneres, procedències, cultures, religions, orientació i identitat sexual, etc.

Aquesta proposta permet oferir a escoles i instituts de la ciutat de Barcelona, diferents Projectes temàtics cadascun dels quals disposa d'un conjunt d'accions progressives i articulades que es reforcen mútuament, al temps que adapten els seus objectius, estratègies i metodologies a les diferents etapes evolutives de la infància i l'adolescència, i als diferents perfils de persones integrants de la comunitat educativa (alumnat, professorat, famílies, monitores i monitors, etc.).

Es pretén potenciar l'existència d'una xarxa d'escoles i instituts que vulguin treballar els aspectes esmentats, aprofitant els recursos i estratègies que aquest Programa els ofereix, tot afavorint la complicitat i l'intercanvi d'experiències.

Els valors bàsics que defineixen el Programa són els següents:

- ✓ Relacions igualitàries. Es tracta en donar el mateix valor a totes les persones no solament pel que els és comú o igual sinó també pel que les diferencia, ja que es parteix de la convicció que tot ésser humà és valuós pel fet de ser persona. Relacions igualitàries no significa necessàriament tractar igual a tothom ja que, per compensar desigualtats, dificultats i/o injustícies cal, en ocasions, fer una discriminació o acció positiva a determinats sectors de població.
- ✓ No discriminació per raó de sexe, gènere, procedència, ètnia, llengua, religió, orientació sexual, discapacitat, origen social o qualsevol altra condició de la persona. Es tracta de donar a l'altra persona el tracte que reclamem per a nosaltres i al mateix temps, de garantir un tracte igualitari davant les mateixes necessitats, realitats o aspiracions.
- ✓ Respecte per les diferències. Parlem de respecte i no pas de tolerància perquè mentre el primer concepte fa referència a una relació entre iguals, la tolerància suposa una relació desigual entre qui "tolera" i qui "és tolerat". El respecte comporta reconeixement de la dignitat de l'altra persona, i tot reconeixement implica coneixement mutu i intercanvi i, per tant, una actitud d'apertura mental cap als posicionaments, idees i comportaments de l'altra. Tolerar no comporta ni coneixement mutu ni intercanvi.
- ✓ Ciutadania. Com el vincle que s'estableix entre les persones i la seva comunitat de referència, entesa aquesta des de la racionalitat de la justícia, i el sentit i sentiment de pertinença de cada individu respecte d'ella. Aquest lligam, de caràcter afectiu, incideix en el desenvolupament d'una

idea de llibertat subjecta a les relacions interpersonals i per tant a una convivència que comporta compromís, drets i deures.

- ✓ Coresponsabilitat. Com el propi nom indica es tracta de la responsabilitat comuna, del compromís compartit. Aquest valor, implícit a tot allò emprès de manera conjunta, té una incidència específica en la vida familiar, en la qual l'organització del temps de dones i homes pot possibilitar un repartiment equitatiu del treball domèstic, la criança i la cura de persones dependents. Aquests models d'identitats femenines i masculines resulten rellevants per a infants i joves i senten les bases per a una generalització social de les relacions igualitàries.
- ✓ Lliure pensament. Fa referència a la capacitat de cada persona d'analitzar la realitat i elaborar les seves pròpies opinions i prendre decisions més enllà de prejudicis o creences infundades, amb un posicionament crític. La seva integració amb la participació, el compromís i la coresponsabilitat donarien lloc a l'emergència de la ciutadania activa, pròpia de les societats democràtiques modernes.
- ✓ Autoritat. S'ha de diferenciar de l'autoritarisme, perquè mentre aquest representa la imposició amb intenció de dominació, l'autoritat s'identifica amb l'ascendent que una persona té pel seu saber i la seva experiència, i la credibilitat que suscita procedeix de la confiança i el reconeixement de la legitimitat del seu rol.
- ✓ Excel·lència. Fa al·lusió per una banda, al producte del treball, és a dir al resultat de "la feina ben feta" com a resultat de la planificació, l'organització i la correcta execució; però també, de manera rellevant en aquest cas, al procés de desenvolupament personal, en el sentit de cultivar el potencial de cada individu per assolir la seva màxima realització. Aquest capital humà superaria l'esfera merament productiva per abastar un creixement, en sentit ampli, d'ordre individual i social.
- ✓ Treball en equip. Remet a la necessària cooperació per l'assoliment d'una meta comuna. La comprensió de la relació d'interdependència entre els éssers humans en tant que éssers socials, comporta la visualització de la col·laboració com a forma d'interacció imprescindible per a la vida en comunitat.

El Programa té diverses finalitats, entre les quals en destaquen:

- ✓ Potenciar unes actituds i uns comportaments en les relacions interpersonals que facin efectius els valors de la igualtat, l'equitat i el respecte en els infants i adolescents de 6 a 16 anys i en el seu entorn proper (professorat i famílies).
- ✓ Evitar l'aparició i fer una detecció precoç d'actituds i comportaments abusius, discriminatoris i/o xenòfobs en les relacions interpersonals.
- ✓ Oferir a les escoles i instituts accions i recursos per treballar determinades temàtiques, dins els objectius i prioritats del seu Projecte Educatiu de Centre (PEC), del Programa de Convivència i del Pla de Direcció.
- ✓ Implicar el professorat i les famílies, a través de les AMPA.
- ✓ Donar resposta a les necessitats i als interessos d'escoles i instituts adaptant el desenvolupament del Programa a la seva realitat.

2.2.1. Missió

Desplegar un model integrat d'intervenció, que inclogui la coordinació i les iniciatives de tots els estaments implicats i que contribueixi a aprofundir la institucionalització de les accions orientades a la prevenció de la violència en les relacions interpersonals.

Es tracta de fomentar en la infància i l'adolescència i en el conjunt de la comunitat educativa la construcció d'una ciutadania activa a través de l'exercici del pensament crític.

El caràcter preventiu del Programa tindria implicacions en una major facilitat per identificar relacions abusives de poder i en la reducció dels possibles episodis emergents.

2.2.2. Objectius generals del Programa

- ✓ Prevenir la violència, el domini, el control i l'abús de poder en les interaccions personals i promoure models relacionals positius basats en valors d'equitat, respecte, llibertat, responsabilitat i compromís en tots els àmbits de les comunitats educatives.
- ✓ Conèixer els fonaments de les relacions de domini i subordinació per raó de sexe-gènere, d'origen, funcionalitat, diversitat sexual i de gènere o qualsevol altra.
- ✓ Analitzar de forma crítica els prejudicis, mites i creences subjacents a les relacions abusives de caràcter masclista i a les basades en la categorització exclouent de caràcter cultural, sexual, de gènere, funcional o qualsevol altre. Identificar i rebutjar els estereotips sexistes i androcèntrics, ètnics, culturals, de capacitats o de qualsevol altre tipus.
- ✓ Detectar i rebutjar la discriminació i la violència masclistes en qualsevol de les seves manifestacions i la discriminació, l'abús i la violència degudes a la jerarquització de trets culturals, ètnics, sexuals, psicològics, físics o de qualsevol altra índole.
- ✓ Desenvolupar i valorar estratègies relacionals que promoguin relacions igualitàries i respectuoses al si d'una societat plural i democràtica i que incloguin la perspectiva de gènere.
- ✓ Valorar i promoure el tracte equitatiu i la coresponsabilitat entre dones i homes.
- ✓ Conèixer, reconèixer i apreciar el paper històric de les dones i les seves aportacions a la ciència, l'economia, l'art i la vida social i cultural.
- ✓ Desenvolupar i promoure els valors de la coeducació com a millora per a la convivència i la qualitat de vida de les persones.
- ✓ Adoptar una actitud crítica i compromesa contra la discriminació i la violència masclista.
- ✓ Valorar la diversitat humana en el marc d'una escola i una societat inclusives.
- ✓ Conèixer, reconèixer i valorar les aportacions de col·lectius i grups socials minoritaris/minoritzats en la seva lluita per la justícia social.
- ✓ Conèixer, desenvolupar i promoure els Drets Humans com a millora per a la convivència i la qualitat de vida de les persones.
- ✓ Adoptar una actitud crítica i compromesa contra la discriminació i la violència per raó d'origen, funcionalitat, edat, opció sexual o qualsevol altra.

2.2.3. Població diana

En el marc d'una perspectiva ecològica i sistèmica es planteja la conveniència que les accions del Programa s'adreixin a tota la comunitat educativa i l'entorn. Es tractaria d'un espai de confluència de diversos sistemes, educatiu, familiar, social, sanitari i comunitari, que inclouria a més d'infants i joves, professorat dels centres educatius, famílies, entitats, associacions, organitzacions locals i serveis públics, és a dir, les agències socioeducatives de cada districte.

La població destinatària a la qual s'adreça el Programa estaria conformada per les comunitats educatives d'escoles i instituts, de titularitat pública i privada concertada, de la Ciutat. Pel que fa a l'alumnat, la

intervenció es centra en les etapes obligatòries, és a dir entre els 6 i els 16 anys, amb un potencial de canvi social molt important, de manera que si aquest sector de població incorpora valors, actituds i comportaments igualitaris no solament tindria un efecte multiplicador, sinó que aquest seria més profund i perdurable a mig i llarg termini, el que justifica amb escreix la dedicació de recursos i esforços amb aquest objectiu. En relació a les persones adultes, es valora molt positivament la intervenció de mestres, professores i professors, de les famílies de l'alumnat i de totes les agències socioeducatives de cada territori.

2.2.4. Metodologia d'implementació

En termes generals, la intervenció a nivell de comunitat educativa es concep des d'una visió transversal de treball integrat, és a dir que, tal com es va definir a l'apartat 1.3. *Administracions implicades*, s'entén que l'assoliment d'un objectiu comú requereix de la implicació de totes les persones participants que, partint de la seva realitat i punts de vista, puguin treballar conjuntament i potenciar d'aquesta manera una coincidència activa concertada, el resultat de la qual és molt més que la suma de les parts. Les sinergies generen un efecte potenciador que condueix a una finalitat que els individus no poden aconseguir de manera isolada, de la mateixa manera que les parts d'un avió no poden volar per si mateixes.

Des d'aquesta visió i comptant amb els mecanismes de dinamització i d'assessorament necessaris, es projecta una implementació progressiva, de caràcter inclusiu, que tingui en compte tots els subsistemes relacionats amb infants i joves, entenent que la pròpia intervenció actua com a font d'aprenentatge i d'acció amb capacitat de transformació del medi social.

Pel que fa a la implementació en escoles i instituts, respecte de la metodologia proposada s'han tingut en compte tres factors: progressió, adequació pedagògica i articulació entre les diverses accions dels eixos temàtics.

En relació a la progressió es tenen en compte les necessitats i característiques de les diferents etapes evolutives en el procés de desenvolupament i maduració de l'infant o adolescent de 6 a 16 anys i els perfils dels diferents col·lectius de persones destinatàries (alumnat, professorat, famílies i entorn).

Pel que fa a l'adequació pedagògica, la implementació del Programa s'ha d'adaptar a les necessitats de cada escola i institut, a la cultura de centre, a l'experiència del professorat i a les característiques de l'alumnat, a través de l'organització de les activitats, l'aprofitament dels recursos didàctics i el desenvolupament dels continguts, segons el nivell educatiu i l'etapa evolutiva d'infants i adolescents.

L'articulació entre les diverses accions i eixos temàtics del Programa es recolza en el fet que esparteix del que ja s'ha treballat anteriorment en altres accions preventives i dels resultats obtinguts (també les valoracions, propostes i suggeriments per part de les persones destinatàries), per afegir nous objectius, continguts i/o estratègies.

Els principis orientadors de la metodologia a emprar serien els següents:

- ✓ PEDAGOGIA ACTIVA. Alumnat com a subjecte protagonista, amb capacitat d'agent i amb possibilitat potencial d'expandir allò après.
- ✓ PENSAMENT CRÍTIC. Potenciació de l'exposició, el contrast, el qüestionament i la fonamentació de les idees, les necessitats i els desitjos.

- ✓ PARTICIPACIÓ REFLEXIVA I COMPROMÍS ÈTIC. Creació de les condicions que afavoreixin la implicació personal, individual i col·lectiva, per a l'establiment de relacions interpersonals respectuoses i equitatives.

2.2.5. Fases d'implementació

Tal com s'ha exposat al punt 2.2.3. *Població diana*, l'abordatge i consecució dels objectius del Programa implica la necessària col·laboració i complicitat de totes les persones que, d'una manera o altra, participen en el procés educatiu d'infants i adolescents. Des de la perspectiva d'ecologia social i tenint en compte la interrelació sistèmica entre les diverses instàncies de participació, es planteja la conveniència que les accions d'aquesta índole s'adrecin a tota la comunitat educativa i l'entorn. Ara bé, donat l'abast del plantejament, per raons operatives i amb la idea d'anar consolidant la implementació de forma progressiva, s'ha previst que el desenvolupament del Programa es realitzi en dues fases:

- Primera fase. Focalitzada en professorat i alumnat d'educació obligatòria, és a dir d'educació primària i d'ESO, (6-16 anys)
- Segona fase. AMPAs i famílies en general, monitores i monitors de lleure, i totes les agències de cada districte, que d'una manera o altra intervenen amb el col·lectiu infanto juvenil.

Dins la Primera fase, es porta a terme una implementació en modalitat de Prova Pilot, aspecte que es desenvolupa més endavant, a l'apartat 3.1.1. *Prova pilot*.

Una vegada elaborada la versió definitiva del Programa, es passarà a l'etapa de Generalització, que comporta l'oferta d'implementació a les escoles i instituts de la Ciutat, la negociació d'itineraris específics i l'establiment de compromisos allà on es faci efectiva. La versatilitat del Programa permet la concreció d'itineraris que puguin donar resposta a la singularitat de cada centre, segons les necessitats i prioritats que de comú acord es defineixin en cada cas, amb una obligació de permanència mínima de quatre anys, per tal de garantir la institucionalització de la proposta i l'assoliment dels objectius.

2.2.6. Eixos temàtics

Inicialment, el Programa pivota sobre dos eixos fonamentals:

- ✓ Coeducació i prevenció de les relacions abusives, els prejudicis i estereotips de gènere i la violència masclista
- ✓ Educació en drets humans i prevenció de les relacions abusives, la discriminació i la violència davant la diversitat funcional, ètnic-cultural, sexual i de gènere

Encara que formalment es tracta de dos eixos temàtics, les coincidències i interseccions són múltiples. Per una banda es considera que, la formació dels prejudicis i dels estereotips i les actuacions discriminatòries tenen uns mecanismes comuns, que passen per la jerarquització de les relacions i per la mutació de subjecte a objecte de l'altra persona en el sistema de representacions i en l'esfera afectiu relacional de qui exerceix o vol exercir una posició de domini. Per un altre costat, les propostes superadores de les desigualtats a través d'un model relacional equitatiu, que impliqui l'acceptació i reconeixement de la dignitat de tot ésser humà pel fet de ser-ho, i el respecte a la diversitat inherent a totes les persones, lliure de valoracions apriorístiques, comportaria la construcció d'una societat plural i democràtica de caràcter inclusiu, amb caràcter referencial per a les noves generacions.

En un altre ordre de coses, l'anàlisi del *sistema sexe-gènere* i de la *masculinitat hegemònica* resulta igualment necessària en la consideració de la violència masclista, tant pel que fa a la violència contra les dones com en la discriminació relativa a la diversitat afectiu sexual, és a dir relacionada amb l'orientació sexual i la identitat de gènere. De fet, en aquest cas es tractaria d'un mateix tema amb implicacions diferencials per al col·lectiu de dones i per als grups LGBTIQ (lesbianes, gais, bisexuals, transsexuals, intersexuals, queer, ...) a partir de la idea que la masculinitat tradicional es construeix per oposició a allò femení, és a dir les dones i els homes amb una *virilitat minvada* i per tant, basada en estratègies excloents de misogínia i homofòbia.

Tota forma d'exclusió porta implícites les empremtes de desigualtat i de reduccionisme, a través d'estratègies relacionals que impliquen la consideració de qui exclou d'estar en un nivell superior respecte d'altres i a una configuració simplificada d'aquelles persones a qui es pretén excloure. En aquest sentit, el Programa es proposa que les característiques diferencials respecte del que es consideraria normatiu, com ara determinats graus de funcionalitat, certs trets culturals i ètnics, el fet de ser dona o home, de ser heterosexual o homosexual, passin a ésser enteses en una societat inclusiva com a pròpies de la diversitat inherent a tots els individus.

Es considera també que, el treball de cada eix temàtic del Programa incidirà en l'altre, en la mesura que el qüestionament de les relacions de domini i submissió és pot transferir de forma fluïda d'un àmbit a un altre i que el desenvolupament de l'empatia, el respecte i el reconeixement de la llibertat de les altres persones pot constituir-se en un model relacional.

Més enllà del plantejament actual, el Programa és permeable a la inclusió de nous projectes que comparteixin les seves finalitats i la missió per a la qual ha estat concebut i que, amb compliment de la necessària coherència, podrien incorporar-s'hi en el futur si es considerés adient.

2.2.7 Estructura modular i seqüenciació de continguts

El Programa té una estructura modular (veure *Annex 1, Disseny modular del programa Xarxa d'escoles i instituts per a la Igualtat i la No Discriminació*), amb diversos possibles itineraris (veure *Annex 2, Itineraris*) que puguin donar resposta a la pluralitat de necessitats, experiències i cultures de treball de cada centre.

Com s'ha dit anteriorment, una de les característiques definitòries del Programa és la seva versatilitat, que es concreta en la possibilitat d'activar, a l'etapa de generalització, els itineraris temàtics i la seqüència d'activitats que millor s'ajustin a la singularitat de cada escola i institut. Per tal de recollir aquestes dimensions, es fan propostes d'aspectes comuns als dos eixos temàtics plantejats a l'apartat anterior (a l'esquema de l'Annex 2 en color verd) i diferencials, bé sigui de *Coeducació i Prevenció de la violència masclista* (en color lila a l'Annex 2) o bé de *Drets Humans i Discriminació per origen, funcionalitat, orientació sexual i identitat de gènere* (en color groc al mateix Annex).

Dins d'aquests itineraris, s'estableix una gradació en la Tipologia d'activitats, en el benentès que cap centre parteix de zero i que per tant és possible que en determinats nivells s'hagi treballat alguns dels temes dels Projectes del Programa. Així, es presenten activitats de sensibilització per als casos en què els continguts siguin nous, de consolidació per a aquell alumnat que hagi tingut contacte amb el tema i d'aprofundiment, quan aquest s'hagi tractat de manera consistent prèviament.

Així mateix, la proposta formativa de l'alumnat s'adreça de forma específica a cadascun dels períodes de les etapes evolutives d'infants i adolescents, integrant els interessos i el desenvolupament intel·lectual i sociorelacional propis de cada edat.

Els itineraris a desenvolupar es connecten de forma articulada a través de cinc Mòduls:

- Mòdul I: 1r. i 2n. de Primària
- Mòdul II: 3r. i 4t. de Primària
- Mòdul III: 5è. i 6è. de Primària
- Mòdul IV: 1r. i 2n. de Secundària
- Mòdul V: 3r. i 4t. de Secundària

permetent així un encaix entre graus de desenvolupament maduratiu de l'alumnat, eixos temàtics a implementar i tipologia d'activitats en funció del treball previ realitzat amb el grup diana.

2.3. Cronograma

Segons allò exposat a l'apartat 2.1. *Elaboració*, es comença a treballar en aquest Programa l'any 2012, a partir dels antecedents esmentats. La preparació tècnica i conceptual de la proposta i dels instruments d'avaluació així com el disseny d'itineraris d'Activitats i de l'Avaluació per a la realització de la Prova Pilot finalitza al juny de 2014. En aquest període també queda inclosa la selecció de centres per a dita Prova i la presentació del Programa a les escoles i instituts seleccionats.

Durant els cursos acadèmics 2014-2015 i 2015-2016 s'implementa la Prova Pilot i es procedeix a l'Avaluació de Resultats (pre-test / post-test) i de Procés.

L'any 2016 es valida el Programa per a passar a l'etapa de Generalització l'any 2017.

Per veure en detall aquesta seqüenciació, consultar l'Annex 3 d'aquest document.

La projecció de futur del Programa queda recollida en el següent quadre:

Procés	Període
Elaboració de l'estructura del Programa, de la Prova Pilot i de la seva Avaluació	Octubre 2012 a juny 2014
Desenvolupament de la Prova Pilot	Setembre de 2014 a juny de 2016
Recollida i anàlisi de dades de la Prova Pilot i presentació d'Informes de Procés i de Resultats	Setembre de 2014 a desembre de 2017
Generalització de la implementació del Programa a escoles i instituts de la Ciutat	A partir del curs acadèmic 2017-2018
Primera Avaluació d'Impacte. Estudi de cohorts.	A partir del curs acadèmic 2027-2028

3. Mesures per a la implementació del Programa

A continuació s'exposen les mesures necessàries per garantir la implementació del Programa *Xarxa d'Escoles i Instituts per la Igualtat i la No Discriminació*.

3.1. Primera fase: Alumnat i professorat

Tal com s'ha explicat a l'apartat 2.2.5. *Fases d'implementació*, la seqüenciació progressiva del desplegament del Programa comporta una primera fase adreçada a alumnat i professorat. Aquesta diada, protagonista dels processos d'ensenyament aprenentatge en el marc escolar, possibilita la sistematització de la construcció de coneixement a nivell formal i alhora participa, implícitament o explícitament, en l'esfera social, moral i afectiva. En aquest sentit, cal esmentar que junt al currículum prescrit o normatiu, a l'aula es produeixen una sèrie de pràctiques, comportaments i actituds, procedents de la tradició cultural que també generen aprenentatges però d'una forma vetllada. Es tracta de l'anomenat *currículum ocult*, que vehicula una sèrie de valors que s'assumeixen socialment de manera acrítica i que sovint són portadors de prejudicis, estereotips i falses creences que simplifiquen i redueixen la realitat i minimitzen o invisibilitzen la diversitat humana.

El desenvolupament del pensament, concebut des d'una perspectiva crítica, inclouria el reconeixement del tema o situació que es vol abordar; l'exploració del mateix i la cerca d'idees rellevants; l'anàlisi, avaluació i interpretació de la informació obtinguda; i, la síntesi, inferència i elaboració d'alternatives al plantejament inicial. El fet que el professorat ofereixi la *bastida* perquè l'alumnat pugui qüestionar *allò donat*, argumenti el seu posicionament i pugui arribar des del pensament divergent a sortides creatives alternatives a l'*statu quo*, que en aquest Programa fa referència a les relacions jerarquizades, requereix d'una pràctica docent basada en competències que faciliti el desenvolupament competencial de l'alumnat, especialment pel que fa a l'*autonomia i iniciativa personal* i a la *competència social i ciutadana*, que al Currículum queden recollides com a *competències transversals*.

Des d'aquesta perspectiva, el paper del professorat resulta clau per la seva contribució a generar en l'alumnat un rol actiu d'implicació i responsabilitat envers la seva relació amb si mateix i amb les altres persones, i defineix la potencialitat de la seva intervenció com a agent de canvi. Per la seva part l'alumnat, des de la seva pròpia biografia i en un escenari d'intercanvi de punts de vista, de contrastació d'idees i vivències, es veuria abocat a posar en paraules, i per tant a objectivar, la seva apreciació subjectiva del món relacional. Des del Programa es considera que, és necessari un procés d'aquestes característiques per possibilitar un canvi d'actitud.

Conseqüentment, no es tractaria tant de donar un producte elaborat sobre maneres correctes de procedir i comportar-se en les interaccions personals sinó de repensar aquestes relacions des d'una perspectiva crítica i des d'una dimensió ètica de ser i d'estar en el món.

3.1.1. Prova pilot

Per tal de posar a prova el disseny d'intervenció elaborat en aquest Programa, es veu la conveniència de portar a terme una aplicació pilot que permeti identificar les seves bondats i febleses en contextos escolars reals, és a dir, en una mostra d'escoles i instituts triada per a aquest fi, segons les condicions que s'expliquen més endavant, a l'apartat 3.1.2.1. *Selecció de centres d'implementació i de control*.

Els itineraris seleccionats (veure esquema a l'Annex 4) compleixen diversos requisits, que es resumeixen tal com segueix:

- ✓ Presència de continguts temàtics comuns i específics de cada Projecte

- ✓ Tipologia diversa d'activitats (de sensibilització, de consolidació i d'aprofundiment)
- ✓ Etapa evolutiva de l'alumnat

S'ha de tenir en compte que, encara que a l'*Etapa de Generalització*s pactarà amb cada escola i institut un itinerari específic segons les necessitats viscudes, l'experiència i cultura de centre i les prioritats establertes, a la Prova Pilot s'implementa un únic itinerari, per tal de garantir la necessària uniformitat inicial que pugui satisfer els requeriments de l'avaluació.

La Prova Pilot es desenvolupa durant un període de dos cursos acadèmics, concretament el 2014-2015 i el 2015-2016, en els nivells senars i en els nivells parells respectivament, de cadascuna de les dues etapes educatives. És a dir que, el primer curs d'implementació els grups diana són a 1r., 3r. i 5è. de Primària i a 1r. i 3r. d'ESO, i el segon, a 2n., 4t. i 6è. de Primària i a 2n. i 4t. d'ESO, o sigui que el mateix alumnat realitza les activitats previstes a la Prova durant un període de dos anys.

Aquest primer desplegament del Programa en mode Prova Pilot es considera imprescindible per poder garantir, a partir de la informació rellevant recollida, una aplicació generalitzada precisa, adequada i pertinent. La incorporació del disseny als continguts curriculars propis de cada àrea per nivell i etapa educativa, el seu aprofundiment a través de tallers desenvolupats per personal expert en cada temàtica, la formació específica del professorat per a l'execució, la coordinació de les diverses accions portades a terme i l'assessorament per a la intervenció a cada centre, considerades conjuntament com a model d'intervenció, integrat en l'organització ordinària d'escoles i instituts, es valoren com a factors clau a experimentar i a analitzar per a una sistematització rigorosa de la proposta.

3.1.1.1. Acords interinstitucionals

Els acords interinstitucionals convinguts a nivell polític en les instàncies de presa de decisions han estat operativitzats a nivell executiu dins les estructures organitzatives ordinàries de cada Administració i a la dissenyada de forma específica per a aquesta finalitat, la Comissió Coordinadora del Programa, la composició de la qual s'ha explicat abans, a l'apartat 2.1. *Elaboració*. Aquesta necessària jerarquització organitzativa però, no ha conferit cap element d'estaticitat sinó que, la informació i la comunicació entre estaments i entre Administracions ha circulat de manera fluïda i ha garantit la coherència necessària per impulsar la comesa interinstitucional.

Tenint en compte tot allò exposat a l'apartat 1.3. *Administracions implicades*, es fa esment en aquest punt dels acords concrets establerts en relació a la realització de la Prova Pilot, segons s'especifica de forma sintètica a continuació:

- ✓ **Tria de centres escolars.** L'Equip universitari de recerca responsable del disseny de l'avaluació en col·laboració amb el representant del Consorci d'Educació de Barcelona, que per la seva part disposa de la informació sociodemogràfica de la població dels centres de la Ciutat, a partir d'un treball conjunt van definir els paràmetres per a la selecció de centres que, en el seu conjunt, poguessin ser representatius de la diversitat de Barcelona.
- ✓ **Acreditació de la formació del professorat.** De comú acord, l'Ajuntament de Barcelona, el Consorci d'Educació de Barcelona i el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya van consensuar els continguts de la formació del professorat per a la implementació del Programa. Les Administracions amb competències en educació, per la seva part, acreditaran oficialment aquesta formació, de manera que el professorat participant pugui procedir a la corresponent meritació en concursos amb el degut reconeixement quan així escaigui.

- ✓ **Convocatòria institucional d'escoles i instituts.** Una vegada triats els centres escolars susceptibles de formar part de la Mostra per a la implementació de la Prova Pilot, el Consorci d'Educació procedeix a convocar-los per a una presentació del Programa. Dita presentació, amb tota la informació relativa a la filosofia i concreció del Programa i a les implicacions de la participació en la Prova, realitzada per l'Ajuntament a través de la Coordinació del Programa, es porta a terme en les instal·lacions del Consorci per visualitzar, de cara als centres, el seu caràcter interinstitucional.
- ✓ **Proposta didàctica dels Itineraris de la Prova Pilot.** Els continguts de la proposta didàctica dels Itineraris de la Prova Pilot són matèria d'anàlisi per part de les Administracions involucrades. De manera molt fluïda s'arriba a una solució de consens, ja que els interessos i propostes en l'esfera de la *convivència* són coincidents i s'acorda per tant la seva complementarietat i integració en el desplegament a realitzar en cada centre escolar.
- ✓ **Intervenció d'entitats i serveis per al desenvolupament dels tallers.** La implementació del Programa contempla la provisió de tallers per a l'alumnat, a càrrec de professionals d'entitats i serveis públics amb expertesa en les diverses temàtiques abordades. El personal responsable de dits tallers accedeix a les escoles i instituts seleccionats per a la realització de la Prova Pilot de forma autoritzada, és a dir, amb el vist-i-plau de les Administracions que colideren el desplegament del Programa.
- ✓ **Avaluació de la Prova per part d'un grup universitari de recerca.** L'Ajuntament convoca un concurs públic per a l'adjudicació de l'execució del procés d'Avaluació de la Prova Pilot. L'Equip universitari seleccionat té accés als centres escolars de la Mostra per a la passació dels corresponents instruments, amb el consentiment del Consorci d'Educació de Barcelona, donat que tant la implementació com l'avaluació de la Prova del Programa han estat acordades interinstitucionalment.

3.1.1.2. Formació del professorat

La formació del professorat té caràcter extensiu, és a dir que es realitza durant els dos cursos acadèmics d'implementació en fase de Prova Pilot amb un total de 60 hores, 30 hores el primer curs i 30 hores el segon. Tindrà lloc a cada centre, amb calendari convingut, adreçada com a mínim a tot el professorat dels nivells educatius implicats i si escau, amb el de tot el claustre. S'ha previst incloure-hi la realització de conferències i/o taules rodones, en un total de dos per curs, a càrrec de professionals de prestigi reconegut en la temàtica de referència.

Es preveu també que, en finalitzar la Prova Pilot es porti a terme una presentació d'experiències i bones pràctiques dels centres participants, en qualitat d'intercanvi horitzontal i aprenentatge entre iguals, en el marc de la implementació del Programa.

Una part de la formació es portarà a terme de forma no presencial, a través de la lectura d'articles i l'anàlisi dels materials proveïts des del Programa sobre els quals es faran reflexions individuals per procedir posteriorment a la discussió grupal conjunta amb la resta de col·legues del centre.

Els continguts temàtics a abordar en la formació, relacionats amb els eixos del Programa, quedarien resumits de la següent manera:

- **Diversitat. Mites, realitat, prejudicis i estereotips**

Com abordem la diversitat? Històries de vida.

Concepte de diversitat. Igualtat, desigualtat, diferència, similitud.

Naturalesa i cultura.

Diversitat individual, familiar, grupal, social.

Preconceptes i estereotips. La formació del prejudici. Discriminació.

Interaccions personals: equitatives i jerarquitzades. Exercici de poder i de llibertat en les relacions interpersonals. Relacions abusives.

Violència: concepte i formes.

Pensament crític i creativitat.

Convivència i relacions interpersonals a l'aula i al centre escolar.

Paper de l'escola, reproducció o transformació? Construcció de realitat, atribució de significats

- **Violència de gènere**

Socialització de gènere. Construcció de la feminitat i la masculinitat. Estereotips de gènere.

Cultura hegemònica i estereotípia. Rols i identitat de gènere. Sexisme i androcentrisme.

Mites de l'amor. L'amor romàntic. Afecte, gelosia i possessió.

Tipus i àmbits de la violència masclista. El cercle de la violència en les relacions afectiu sexuals.

Cultura hegemònica, violència estructural (patriarcat) i relacions de domini-subordinació.

Estadístiques de violència masclista a l'adolescència. Drets i normativa en violència masclista.

Implicacions de la violència masclista al centre escolar.

Convivència i relacions lliures de violència.

- **Coeducació**

Concepte.

Perspectiva de gènere a la institució escolar: ideari, organització, projectes i plans.

Model educatiu de centre i desplegament de la normativa en coeducació.

Pensament i llenguatge: discurs i construcció de la realitat. Llenguatge inclusiu i llenguatge androcèntric.

Desenvolupament integral de l'alumnat. Competències per a la convivència i les relacions personals respectuoses des d'una perspectiva de gènere. Resolució pacífica dels conflictes.

Tractament inclusiu dels continguts curriculars. Visibilització de les aportacions de les dones als diferents àmbits dels sabers. Perspectiva no androcèntrica en la construcció de coneixements.

Lluita històrica de les dones per la justícia social.

Organització de l'aula i metodologia de treball amb mirada coeducativa.

Bones pràctiques i propostes d'actuació.

- **Diversitat funcional, sexual i de gènere i ètnica (d'origen, cultura, religió)**

Diversitat funcional. *Barreres visibles i invisibles per a la inclusió de totes les persones.*

Accessibilitat i vida quotidiana. Majories i minories.

Capacitats i desenvolupament en un medi inclusiu. Autonomia i interdependència de totes les persones.

Diversitat sexual i de gènere. *Sexe, gènere, identitat de gènere i orientació sexual (del desig).*

Subjectivitat i construcció de la identitat. Bullying homofòbic. Identitats i relacions afectives i

eròtiques en un context d'equitat. L'espai de les persones LGBTIQ (Lesbianes, Gais, Bisexuals,

Transsexuals, Intersexuals, Queer).

Diversitat ètnica. *Contacte de cultures: dinamisme, jerarquia i poder.*

Orígens, cultures, religions i llengües com a riquesa de la humanitat.

Diversitat individual i grupal. Dret a la identitat cultural.

Drets socials de les minories culturals. Interculturalitat.

Discriminació i inclusió. Exercici de drets en un context democràtic. Escola i societat des de la perspectiva de la inclusió.

- **Drets humans.** *Implicacions socials del reconeixement de la dignitat humana. Universalitat dels Drets Humans i les llibertats fonamentals. Declaració Universal dels DDHH i drets emergents. Drets dels Infants.*
- **Cultura de pau.** *Ordre social i justícia. Bel·licisme i cultura de la violència. Resolució pacífica de conflictes i cultura de pau. Dimensió ètica de la cultura de pau a l'escola.*

La metodologia a emprar en la formació es relaciona amb enfocaments corresponents al model d'*Investigació-Acció Participativa* i al de *Pràctica Reflexiva*, o sigui vinculada amb la valoració dels propis punts de vista i experiència de vida i amb la revisió d'actituds, valors, creences i comportaments personals del professorat; per tant, inclou l'anàlisi crítica de la representació subjectiva del món, les emocions i les experiències vitals. Aquesta perspectiva es presenta com a una superació del binarisme estàtic i exclouent entre els àmbits personal-professional, individual-col·lectiu, saber-no saber, etc., per fer un plantejament de caràcter dinàmic, on el coneixement es produeix, reproduïx, circula i es transforma en els plans individual i social, i la teoria i la pràctica docentss'integrenen una realitat educativa complexa, canviant i polièdrica.

En síntesi, si el professorat ha de facilitar i orientar la reflexió individual i col·lectiva del seu alumnat per tal que aquest analitzi el lloc que ocupen les persones i les relacions en el seu sistema de representacions i desenvolupi el pensament crític, el compromís i la coresponsabilitat propis de la vida comunitària, es fa necessària una formació docent en consonància amb aquesta finalitat. La reflexió sobre la pròpia pràctica professional, la manera de situar-se en el món, l'intercanvi d'experiències i la contrastació de punts de vista en el marc de la cultura pedagògica de cada centre constituïrien els factors metodològics més importants de la formació per a l'abordatge dels continguts abans enunciats i per a l'acció a les aules.

3.1.1.3. Assessorament

L'assessorament als centres es defineix, de manera anàloga als processos d'ensenyament aprenentatge a l'aula, com la provisió d'una bastida que faciliti l'evolució del professorat en una o més dimensions cap a majors nivells d'autonomia, en els quals dit assessorament no sigui necessari.

La principal funció de l'assessorament plantejat en aquest Programa consisteix en contribuir a què cada docent i cada equip identifiqui les seves forteses i les seves febleses en els plans individual i col·lectiu i a la proposta d'alternatives vàlides per abordar estratègicament la funció docent.

La complexitat de l'actual realitat escolar requereix un alt nivell competencial del professorat, entès aquest en el marc d'una intervenció de caràcter integral assumida de forma col·laborativa pel centre educatiu. Per aquesta raó des d'aquest Programa, no es tractaria tant d'adquirir tècnicament un coneixement concret que aportés *la solució* a una determinada situació sinó de disposar d'elements d'anàlisi i d'interpretació de la realitat, de la qual evidentment el professorat en forma part, per buscar de forma consensuada i amb la màxima participació possible, la capacitat heurística de la institució escolar per fer front als reptes que progressivament es vagin plantejant, en aquest cas en el marc de la convivència.

D'aquesta manera, com que la implementació del Programa va molt més enllà de la mera execució de les activitats didàctiques proposades, l'assessorament presenta un caràcter contextual que pugui garantir una equifinalitat entre centres des de la seva diversitat, consistent a assolir en les comunitats educatives una millora en les relacions interpersonals, lliures de prejudicis, equitatives, respectuoses i compromeses.

Els perfils professionals d'assessorament i de formació per a les professores i professors participants en la implementació del Programa, queden estretament lligats i integrats entre si en el procés d'acompanyament als centres, a través d'un suport que faci possible un major desenvolupament professional col·laboratiu per afavorir l'establiment de relacions interpersonals que propiciïn un major benestar de les persones dins l'àmbit de la convivència positiva, com a factor de qualitat de vida.

3.1.1.4. Coordinació

El desplegament del Programa a cada centre inclou diverses accions progressives protagonitzades per diferents professionals, que per tal de concretar-se de forma coherent i cohesionada requereixen d'una *coordinació general* que tingui en compte cada intervenció en un marc general d'actuació.

Cada escola i cada institut participant ha de disposar d'un cronograma que, atenent a circumstàncies singulars de caràcter episòdic com ara sortides, exàmens, celebracions, commemoracions i dies festius locals i de lliure elecció, permeti realitzar les activitats didàctiques del Programa amb la gradació adient, inclogui els tallers en el moment precís en funció dels continguts treballats i a treballar i faciliti l'aplicació dels instruments d'avaluació en el moment oportú, segons la planificació prevista.

A més de la coordinació interna de cada centre també es contempla la coordinació entre centres per a la realització de dos macro-trobades durant el segon curs d'implementació, per a la realització de les conferències i/o taules rodones citades a l'apartat 3.1.1.2. *Formació del professorat* i per a la presentació de taules d'experiències dels centres participants.

3.1.1.5. Xarxa d'escoles i instituts

Dins el plantejament del Programa, es visualitza el conjunt de centres participants de forma interconnectada presencialment o virtualment. Les trobades presencials queden enunciades a l'últim paràgraf de l'apartat immediatament anterior, i es preveu que la connexió *on line* es pugui realitzar a través de diversos dispositius i aplicacions informàtiques. Per una banda, es considera la importància de la publicació de les experiències relatives al Programa en la pàgina web de cada centre, la comunicació per correu electrònic dels centres participants i finalment, la possibilitat d'accedir a una Plataforma de tipus Moodle que permeti interaccions professionals i intercanvis entre l'alumnat en el marc del desenvolupament del Programa.

El treball en xarxa, definit com el fet de *pensar, comunicar-nos i actuar conjuntament, compartint objectius i recursos, unificant capacitats i esforços, relacionant les nostres accions*² es planteja dins aquest Programa com la forma d'interacció més adient, entre institucions escolars, tenint en compte la filosofia que el configura.

D'aquesta manera, la diversitat de coneixements, habilitats, estratègies, experiència, desitjos, etc. de professionals i col·lectius que hi participen ofereix una oportunitat d'enriquiment i de potenciació, tal com s'ha explicat anteriorment a l'apartat 2.2.4. *Metodologia de treball*. Per a aquest Programa, el treball en

²Red Europea de Diàleg Social. www.redeuropea.org/arxiu/treballxarxa.ppt [data de consulta: 7.11.2007]

xarxa és un tret identitari en tant que remet a les idees de col·laboració, de relacions horitzontals, d'acció comuna, de compromís, de sinergies, de respecte i de reconeixement, que són a la base de la seva filosofia.

Aquesta metodologia de treball s'ha vist afavorida de forma significativa per l'actual desenvolupament tecnològic. Les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació), l'ús de les quals està força integrat a la vida quotidiana dels centres escolars, proveeixen l'espai virtual, els canals i els instruments per fer efectives aquestes xarxes interinstitucionals potenciadores de les relacions humanes, l'aprenentatge i el coneixement. Per un altre costat, les reunions presencials, que en cap cas no són substituïbles per les virtuals, complementen aquests contactes i permeten un acostament més personalitzat.

Les escoles i instituts d'aquesta Xarxa poden trobar per aquesta via múltiples ocasions per compartir sabers, interrogants, maneres de veure la realitat, pensaments i experiències i l'oportunitat d'assolir objectius comuns que, tal com s'ha exposat anteriorment, no serien abastables de forma isolada.

3.1.1.6. Intervenció amb l'alumnat

La intervenció amb el col·lectiu d'infants i adolescents, tal com s'ha dit, és la raó directa d'existència del Programa, un plantejament ambiciós amb implicacions en temps present i en futur. Tanmateix, des d'una perspectiva sistèmica l'abordatge dels comportaments humans requereix situar els individus de forma contextual dins diversos sistemes relacionals que es produeixen i configuren mútuament. Així, la família exerceix una gran influència en la construcció identitària de cada persona però alhora rep la influència de tots els individus que la conformen i per tant, els canvis protagonitzats per noies i nois generen canvis en el medi familiar. D'altra banda, una acció empresa per diferents agents de forma conjunta, com ara escola i família, té possibilitats d'un major aprofundiment en la consecució de la finalitat que es proposi, per tant aquest és el plantejament que es fa des del Programa, tal com s'ha desenvolupat a l'apartat 2.2.5. *Fases d'Implementació*.

Pel que respecta a la intervenció amb l'alumnat, es considera que una acció continuada de caràcter holístic té un efecte més profund i perdurable en individus i grups que no pas les accions puntuals realitzades des d'un mateix vessant. Per una altra banda, com més ordinària i normalitzada sigui la proposta major resulta el seu efecte pel fet d'actuar com a una *pluja fina que va calant fins al moll de l'os*, de manera anàloga a la que genera prejudicis i estereotips.

D'altra banda, el canvi d'actitud, amb implicacions en les esferes cognitiva, emocional i conativa o conductual, no pot plantejar-se de manera instruccional, en el sentit clàssic del terme, sinó que les propostes didàctiques a desenvolupar en el medi escolar han d'incorporar la pròpia història i la pròpia experiència del món de l'alumnat, la qual cosa significa *partir de síper* comprendre i posicionar-se en la realitat que l'envolta.

Els continguts del Programa a treballar amb infants i adolescents es vehiculen a través d'una sèrie d'activitats de caire curricular a càrrec del professorat de cada centre i de tallers realitzats per professionals amb expertesa en els temes que aborden, tal com s'ha esmentat als apartats 2. *Programa a implementar* i 3.1.1. *Prova Pilot*, tot portat a terme en horari lectiu.

Les activitats didàctiques han estat dissenyades per ésser incrustades en la programació de les àrees i assignatures, dins les unitats didàctiques planificades en les disciplines de cada nivell educatiu. Es tracta que allò treballat no quedi diferenciat com a un contingut específic de l'àmbit de la convivència, al marge dels aprenentatges estipulats sinó que, ben al contrari, quedaria integrat de manera transversal en el desenvolupament ordinari del currículum prescric.

Aquestes activitats segueixen un ordre progressiu de tractament dels temes dins el disseny específic realitzat per a la Prova Pilot, i per tant a més del nom tenen una numeració que ordena la seva implementació a cada trimestre i durant el curs acadèmic. S'especifiquen els objectius que ha d'assolir l'alumnat i els objectius per al professorat/centre, la dinàmica de grup a aplicar, la forma d'avaluació i una breu descripció de la seqüència didàctica. Cada tasca va acompanyada dels materials didàctics corresponents, en format paper o a l'àmbit de les TIC.

La realització d'aquestes accions té per objectiu fonamental l'anàlisi, i si escau el qüestionament, dels rituals, pràctiques socials, formes d'expressió, creences i representacions involucrades en les relacions interpersonals i normalitzades fins al punt de la seva naturalització o invisibilitat. De la mateixa manera que a la història que relata Foster Wallace, sobre un peix que nedant li diu a un company "*Què dimonis és l'aigua?*"³, la vida quotidiana pot restar fora de focalització a causa de la seva obvietat i escapar a l'observació crítica per raó de la seva normalització. El fet de posar en el centre d'atenció les relacions interpersonals pot contribuir positivament a la promoció de noves mirades, que és la pretensió d'aquesta intervenció amb infants i adolescents.

Els termes en què es presenten les activitats fan necessària la implicació personal de l'alumnat, a través de l'explicitació del propi punt de vista, escoltant de manera activa el d'altres, evocant situacions de la seva vida personal, definint les pròpies emocions provocades per alguns exercicis realitzats, reflexionant sobre les de les altres persones, traient conclusions sobre les qüestions plantejades, consensuant opinions sobre assumptes diversos, argumentant el propi posicionament, proposant alternatives creatives a situacions problemàtiques, etc.

En aquest sentit, el rendiment acadèmic de cada noia o noi no resulta rellevant per poder participar-hi, és més, el fet d'estar en una certa igualtat de condicions en no requerir-se una sèrie de coneixements acadèmics previs per a poder formar part activa dels grups, opinar, debatre, proposar, etc. pot significar una oportunitat justament per a aquelles persones amb una autoimatge acadèmica poc gratificant, que podrien obtenir a través de la realització de les activitats un reforç positiu i una millora de la seva situació social dins el grup classe. De fet, es preveu que tot aquest treball pugui induir una millora del clima d'aula i de centre, amb implicacions en els processos generals d'ensenyament aprenentatge.

Per un altre costat, en relació als tallers cal destacar que, el fet que les i els professionals responsables de la seva realització no tinguin adscripció al centre escolar podria afavorir l'explicitació d'algunes condicions considerades com a compromeses per part de l'alumnat i que per aquesta raó serien difícilment comunicades al professorat tutor o a la família. Per tant, aquests espais facilitarien la detecció d'algunes situacions de risc que podrien ésser tractades i reconduïdes a través de la coordinació amb el professorat del centre o amb els equips professionals que correspongui.

Els continguts dels tallers són variats, en funció de les temàtiques i de les edats, i es preveu la realització de com a mínim un per cada grup classe i curs acadèmic. Per a la Prova Pilot es preveu la realització dels següents:

	Nivell educatiu	Taller
	Primer	Teatre de titelles. Introducció implícita del concepte de diversitat individual i familiar.
	Segon	Taller alfabetització llenguatge audiovisual. El relat a través d'imatges.
	Tercer	Teatre. Diversitat, prejudicis i estereotips.

³Ordine, N. (2013) *La utilitat de l'inútil*. Barcelona. Quaderns Crema

Educació Primària	Quart	Anàlisi de la publicitat. Estereotips sexistes publicitat, normativitat dels cossos i de les relacions. Imatges i punt de vista.
	Cinquè	Canvis puberals. Sexe i gènere. El jo i les relacions.
	Sisè	Diversitat funcional. Relacions interpersonals.
Educació Secundària ESO	Primer	Construcció social del gènere. Rols i identitats. Prevenció de l'abús en relacions afectiu sexuals.
	Segon	Taller Diversitat ètnica (física, social, religiosa, ...). Relacions interpersonals.
	Tercer	Diversitat afectiu sexual. Homofòbia i transfòbia. Relacions interpersonals.
	Quart	Relacions afectiu sexuals lliures de violència. Prevenció de l'abús en el festeig i parelles adolescents

3.1.2. Avaluació de la Prova Pilot

La planificació de l'Avaluació de la Prova Pilot ha estat encarregada a un Equip de recerca de la Universitat de Barcelona, integrat per professorat amb coneixements i experiència en les temàtiques abordades en el Programa, i amb antecedents de recerques en la matèria. El treball, basat en les propostes realitzades i discutides a les reunions de la Comissió Coordinadora del Programa sobre aquesta qüestió, es planteja en dues vessants, Avaluació de Procés i Avaluació de Resultats.

L'Avaluació de Procés (Veure Annex 5) es proposa determinar si el programa s'està aplicant segons el que s'ha previst, valora les percepcions de les persones usuàries, de les totes les participants i també la seva satisfacció. Per una altra banda, avalua el funcionament de la implementació, detecta dificultats i facilita millores.

La recollida de la informació serà coordinada per la Coordinadora responsable del seguiment de la implementació als centres pilot, donada la seva continuïtat en el contacte amb els centres, i l'equip d'avaluació reunirà els materials i vetllarà perquè arribi el màxim d'informació i de la millor qualitat possible.

En acabar el procés s'elabora un informe final de resultats que pugui ser utilitzat per a la millora de l'execució del Programa. Els protocols presentats pretenen avaluar els següents aspectes:

- Establiment i seguiment dels compromisos específics amb els centres i la planificació de les accions
- Realització de totes les activitats del programa de prevenció fetes amb l'alumnat i la seva valoració per part d'alumnat, talleristes i professorat
- Formació del professorat i assessorament a la implementació
- Valoració de les avaluacions emprades

L'Avaluació de Resultats (Veure Annex 5) valora si el Programa implementat ha aconseguit els objectius pretesos i determina la consecució dels canvis previstos. A la Prova Pilot s'implementa una sola tipologia d'itinerari a cada Mòdul, per tal de garantir la potencia i generalització dels resultats. El disseny d'aquesta part és comparatiu amb grup de control i consta d'avaluació inicial (pre test) i final (post test). Al final del primer i del segon curs d'implementació de la Prova Pilot del Programa i al final de l'any immediatament posterior, durant el qual no es fa la implementació, s'apliquen els instruments d'avaluació previstos al conjunt de centres que fa la implementació (grup d'intervenció) i als que no s'aplica el Programa (grup control).

El disseny de l'Avaluació de Resultats queda recollit en els següents quadres:

Grup Pilot

			2014	2015	2016	2017
Cicle	edat	N	Setembre -octubre	Maig-Juny	Maig-Juny	Maig-Juny
1r cicle de primària	6 anys	300	PRE	POST 1 curs		
	7 anys				POST 2 cursos	
						POST 3 cursos
2n cicle de primària	8 anys	300	PRE	POST 1 curs		
	9 anys				POST 2 cursos	
						POST 3 cursos
3r cicle de primària	10 anys	300	PRE	POST 1 curs		
	11 anys				POST 2 cursos	
<i>Pas a secundària</i>						POST 3 cursos
1r cicle d'ESO	12 anys	360	PRE	POST 1 curs		
	13 anys				POST 2 cursos	
						POST 3 cursos
2n cicle d'ESO	14 anys	360	PRE	POST 1 curs		
	15 anys				POST 2 cursos	

Grup Control

			2014	2015	2016	2017
Cicle	edat	N	Setembre -octubre	Maig-Juny	Maig-Juny	Maig-Juny
1r cicle de primària	6 anys	300	PRE	POST 1 curs		
	7 anys				POST 2 cursos	
						POST 3 cursos
2n cicle de primària	8 anys	300	PRE	POST 1 curs		
	9 anys				POST 2 cursos	
						POST 3 cursos
3r cicle de primària	10 anys	300	PRE	POST 1 curs		
	11 anys				POST 2 cursos	
<i>Pas a secundària</i>						POST 3 cursos
1r cicle d'ESO	12 anys	360	PRE	POST 1 curs		
	13 anys				POST 2 cursos	
						POST 3 cursos
2n cicle d'ESO	14 anys	360	PRE	POST 1 curs		
	15 anys				POST 2 cursos	
<i>Pas a CFP, batxillerat</i>						POST 3

<i>i altres</i>						cursos
-----------------	--	--	--	--	--	--------

Com es pot observar als quadres, es preveuen tres avaluacions posteriors a la implementació del Programa Pilot:

- Avaluació **Post 1**, al cap d'un curs, per a obtenir informació que permeti modificar el programa sobre la marxa, considerant que es modificarà sempre igual per a tots els centres del grup que implementa el programa de prevenció
- Avaluació **Post 2**, al cap de dos cursos, a partir de la qual es realitzarà l'anàlisi comparatiu per, conjuntament amb l'avaluació de procés, incorporar modificacions definitives al programa de prevenció
- Avaluació **Post 3**, al cap de 3 cursos d'haver iniciat el programa pilot de prevenció, que permeti estimar els efectes a llarg termini dels programes de prevenció un cop la persona deixi d'estar sota la influència del programa. Es tracta d'una recomanació a les avaluacions dels programes de prevenció de violència que es fa des de l'OMS, en el sentit que les avaluacions finals immediates, generalment al mes d'haver acabat les activitats, tenen un alt component de desitjabilitat social. En aquesta tercera avaluació de resultats es demanarà als centres que han aplicat el programa pilot que deixin de fer durant un curs les activitats específiques previstes pel programa de prevenció, i als centres del grup control, que no implementin cap programa de prevenció relacionat amb aquests eixos temàtics.

3.1.2.1. Selecció de centres d'implementació i de control

Les característiques sociodemogràfiques dels centres escolars de la Mostra han estat definides per compaginació de diversos criteris: accessibilitat, representativitat de la població escolar, homogeneïtat interna i equivalència en l'assignació a ambdós grups, el pilot i el control.

La selecció de centres per a la Mostra de la Prova Pilot del Programa es porta a terme en un treball conjunt entre la responsable de l'Equip de recerca de la Universitat de Barcelona i un professional referent del Consorci d'Educació de Barcelona, de manera que el conjunt de centres sigui representatiu de la diversitat existent a la Ciutat. Els criteris tinguts en compte en la selecció, de caràcter socio demogràfic, classe social (baixa, mitja i alta) i homogeneïtat/heterogeneïtat ètnic cultural (població nouvinguda i ètnia gitana), tal com es recull al següent quadre:

<i>Heterogeneïtat Migració</i>	<i>Classe social</i>			TOTAL
	BAIXA	MITJA	ALTA	
HOMOGENIA		2	3	5
MITJA	2	4	3	9
ALTA	3	2		5
ÈTNIA GITANA	1	1		2
TOTAL	6	9	6	21

Es preveu que la Mostra en l'Avaluació inicial sigui de 300 alumnes per cada cicle escolar a primària (12 línies x 25 alumnes per grup-classe) i, de 360 alumnes a cada cicle de secundària (12 línies x 30 alumnes per grup classe). En total es preveu un nombre de 3.240 alumnes en l'avaluació inicial, 1.620 alumnes per a cada grup de comparació, 1.500 de primària i 1.320 a secundària. Pel total de la mostra es preveuen 22 centres educatius, 12 centres de primària i 10 de secundària (habitualment, tenen

tres línies per centre), la meitat per cada grup de comparació (grup d'intervenció i grup pilot).

A primària es planifica una mostra de 300 subjectes mínim en l'avaluació inicial (pre test), preveient que es passarà l'avaluació màxim en els 7 dies posteriors a aquell alumnat que no hagi assistit el dia de la prova; en les avaluacions posteriors es preveu una disminució per canvis d'escola, esperant 250 subjectes en l'avaluació final immediata post 2 cursos; i en l'avaluació a mig termini (post 3), es preveuen 200 alumnes. Cal tenir en compte que els subjectes de la mostra post2 i post3 han d'haver realitzat les avaluacions anteriors i tenir les mateixes condicions d'intervenció i control. Això significa que a partir de l'avaluació inicial (pre test) l'alumnat de nova incorporació no es té en compte per a l'avaluació.

En el cas de l'alumnat de secundària s'estima que hi haurà més abandonaments i/o absències no recuperables per la qual cosa la Mostra inicial ha de ser més elevada, situant-se en 360, preveient-ne aproximadament 280 alumnes en l'avaluació post 2 cursos i 200 subjectes en l'avaluació a mig termini (post 3).

3.1.2.2. Objectes d'avaluació

Seguint recomanacions de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) per a programes de prevenció de violència, s'avaluaran principalment actituds i no només coneixements. Per tant, els *objectes d'avaluació* són:

- a) Actituds i prejudicis relatius a la violència masclista i la discriminació per raó de sexe/gènere, i a la discriminació i violència per raó de la procedència ètnica-cultural, l'orientació i identitat sexual i de gènere i la diversitat funcional.
- b) Capacitat d'identificació de discriminació i de violència per les raons abans esmentades.
- c) Comportaments auto-informats de l'alumnat, exercits i/o presenciats, relatius a violències i/o discriminacions en relació als eixos del Programa.

Així mateix, donat que els objectes d'avaluació guarden una relació directa amb els objectius del Programa de Prevenció, l'avaluació de procés inclou també l'avaluació dels coneixements a assolir en el desenvolupament de les activitats. Per a l'alumnat entre 10 i 16 anys, l'avaluació dels tres aspectes esmentats es portarà a terme a través de qüestionaris estandarditzats i de qüestionaris adaptats, quan la naturalesa de l'objecte o a la franja d'edat així ho exigeixen.

En el cas de les nenes i nens entre 6 i 9 anys, s'aplicaran instruments i mètodes adaptats o de nova creació, especialment elaborats, ja que en l'oferta actual els materials contrastats són insuficients o fins i tot inexistents. Degut a les característiques d'aquesta franja evolutiva, la metodologia emprada, de caràcter qualitatiu, comporta la realització d'entrevistes individuals i/o focus grups, que han de tenir en compte en la selecció dels subjectes, la seva representativitat respecte de la diversitat personal, social i cultural de l'aula.

En el disseny del treball de camp de l'avaluació inicial i final no es preveu la realització d'un seguiment d'aquell alumnat que abandoni l'escolaritat o canviï de centre durant els dos cursos d'implementació. A l'avaluació **Post 3** s'ha de fer el seguiment de l'alumnat que al tercer any haurà deixat l'escolaritat obligatòria, prioritzant, en primer terme, l'alumnat que continua en els mateixos centres i, en segon terme, amb el que assisteix a centres propers, en ambdós casos amb estudis de batxillerat, cicles formatius o programes socio-ocupacionals, i en tercer terme, en la mesura

que es necessitin per arribar a un mínim de mostra, localitzant les noies i els nois que no assisteixen a cap centre.

Al final de cadascun dels dos cursos s'ha de fer el registre de les activitats del Programa desenvolupades durant el curs en el grup d'intervenció, i de les que sense ésser del Programa tenen una relació temàtica a nivell de continguts, en el grup control i també en el d'intervenció, tant a nivell de grup-classe com de centre. Aquest registre forma part de l'avaluació de procés i per tant, ha de ser inclòs en l'informe corresponent.

També es prendrà en consideració la formació interna del professorat i/o de les agències externes que intervenen en el centre.

3.1.2.3. Informes parcials i final d'avaluació

Tal com s'especifica al Calendari d'Avaluació (Annex 6), entre gener i març de 2015 s'elabora i es presenta un primer Informe de Resultats, corresponent al Pre test, entre novembre i desembre de 2015 es lliura l'Informe de passació d'instruments de final del curs acadèmic 2014-15 (Post test), i en els dos anys següents es repeteix l'aplicació d'instruments a final de curs i la presentació d'Informes Parcial. L'Informe Final d'Avaluació es presenta l'últim trimestre de 2017.

3.1.2.4. Propostes de millora

Dels Itineraris dels Mòduls es farà una reelaboració definitiva, amb la incorporació de les propostes producte de la implementació i avaluació del Programa. En aquest disseny es disposarà per a cada Mòdul d'una diversificació de seqüències en base al fil temàtic conductor i a la tipologia d'activitats (sensibilització, consolidació i aprofundiment) tal com s'ha exposat a l'apartat 2.2.7. *Estructura modular i seqüenciació de continguts* i com queda il·lustrat a l'Annex 2.

A partir de la interpretació de les dades recollides a l'Avaluació, dels Informes Parcial i Finals de l'Avaluació de Procés i de Resultats, de la Memòria d'Assessorament als centres d'implementació de la Prova Pilot del Programa, de les recomanacions de l'Equip d'Avaluació, de les de la responsable de l'Assessorament i de les conclusions de la Comissió Coordinadora, es desenvoluparan de forma sistemàtica les propostes de millora de la implementació, de l'avaluació i dels continguts del Programa, per tal d'assolir un major nivell d'excel·lència per a l'etapa de Generalització.

3.1.3. Generalització de la primera fase

Una vegada incorporades les propostes de millora i fetes la presentació i difusió del Programa, es procedirà a la seva oferta generalitzada als centres de la Ciutat.

En aquesta etapa, es determinarà el nombre de centres a atendre en funció de la disponibilitat de recursos humans i materials, de manera que es pugui garantir una execució, seguiment, formació i assessorament i avaluació de qualitat. De les escoles i instituts que facin la demanda d'implementació del Programa es farà una selecció per a la qual es seguiran determinats criteris de prioritització, entre els quals cal destacar:

- Participació a la Prova Pilot del Programa com a centre d'intervenció

- Participació a la Prova Pilot del Programa com a centre control
- Grau de necessitat percebuda per part del centre sol·licitant
- Identificació en el centre de problemàtiques associades als continguts del Programa
- Desenvolupament previ d'accions pròpies de les línies de treball del Programa
- Localització geogràfica del centre en zona d'implementació de projectes de prevenció coincidents amb els continguts del Programa
- Oferta d'educació secundària quan els centres de primària adscrits hagin realitzat el Programa

Amb cada escola i institut seleccionat es pactarà, de comú acord entre l'equip directiu i la figura d'assessorament, els itineraris més adients segons les necessitats prioritàries identificades per part del centre, els projectes desenvolupats amb anterioritat en la mateixa línia, els fenòmens psicosocials específics de la població escolar de cada territori, la cultura pedagògica de l'escola o institut, les característiques dels equips docents i la compatibilitat funcional amb el desenvolupament d'altres projectes. És a dir que, cada centre farà una implementació singular del Programa, articulat des dels principis de coherència i cohesió del treball.

S'estipula un compromís de desplegament durant un mínim de quatre anys a cada centre; la continuïtat de la intervenció resulta clau si es tenen en compte els períodes de temps necessaris per propiciar un canvi d'actitud. En aquest sentit, en el cas de les escoles que implementin el Programa, es prioritzarà, com s'ha esmentat més amunt, la continuïtat de la intervenció en els instituts de referència de les mateixes, per intentar assolir la finalitat d'una intervenció de deu anys en un mateix grup d'alumnat.

En relació a aquesta qüestió convé considerar que una avaluació de resultats de caràcter longitudinal (estudi de cohorts) durant un període considerable d'anys podria aportar informació rellevant sobre els efectes del Programa a llarg termini i permetria experimentar les declaracions de l'OMS sobre la necessitat d'un període no inferior a deu anys per generar un canvi d'actitud.

3.2. Segona fase: comunitat educativa i entorn

Segons allò anunciat a l'apartat 2.2.5. *Fases d'implementació*, les AMPAs i les famílies en general, les monitores i monitors de lleure i les agències socioeducatives de cada districte, que d'una manera o altra intervenen amb el col·lectiu infanto juvenil, serien els components privilegiats en el desenvolupament de la Segona fase del Programa, relativa a Comunitat educativa i entorn.

Des d'una aproximació sistèmica, la intervenció es concep com a una dinàmica de forces concurrents on els sistemes, subsistemes i mesosistema s'influeixen mútuament i possibiliten, amb un treball integrat, l'assoliment conjunt de fites que no serien abastables individualment. Aquest enfocament propicia que a nivell metodològic es planteji el treball en xarxa i a nivell estructural i la creació d'una plataforma territorial d'agències socioeducatives intervinents amb infants i joves de les comunitats educatives involucrades.

Per a un abordatge integral del repte que suposa l'aplicació d'aquest Programa, es necessita de la complicitat i col·laboració de tota la diversitat d'agents que participen del fet educatiu. Es tractaria de superar la fragmentació de moltes de les accions que es porten a terme, per articular des d'una dimensió educativa sociocomunitària, la implementació d'un projecte compartit. Experiències d'aquest tipus permeten, en una societat complexa, l'assoliment de fites que només són accessibles des d'aquest enfocament, amb el guany afegit que pel fet de treballar en aquesta direcció, totes les instàncies resulten enfortides en tenir un major desenvolupament.

Així, la vertebració territorial del Programa resultaria, tant a nivell metodològic com a nivell de continguts, una pràctica constructiva per a la consecució de la seva finalitat, és a dir, l'establiment de relacions

equitatives i respectuoses, la coresponsabilitat i la millora de la qualitat de vida entre professionals, serveis, institucions i entitats.

3.2.1. Formació AMPAs i entitats i serveis d'educació no formal del territori

Un primer pas en l'organització d'aquesta línia de treball, és a dir, la territorialització al voltant de la implementació del Programa en la comunitat educativa, consistiria en realitzar una formació específica a totes les agències socioeducatives implicades. Aquesta acció, necessària per reflexionar, analitzar i contrastar la posició de cada agent sobre l'àmbit de les interaccions interpersonals, pot significar l'inici d'una construcció comuna al voltant de la centralitat de les relacions.

Aquesta formació tindria, per una banda, un acostament específic a cada agència en funció del seu particular rol i per una altra, una aproximació comuna de caràcter general, que permetés la trobada de representants de cada sector, servei o institució per treballar aspectes comuns i la seva articulació a la pràctica de la vida quotidiana d'infants i joves.

La formació es plantejaria de forma singularitzada a cada territori, donat que les experiències de treball, la cultura organitzativa, les característiques sociodemogràfiques de la població i la història de cada comunitat aporten múltiples factors de diversitat que s'hi han d'incorporar per establir una base sòlida de treball que permeti el desenvolupament desitjat del Programa. Partint de la premissa que *mai no es comença de zero*, el fet de visualitzar i incorporar l'experiència prèvia d'un escenari social determinat resulta un requisit ineludible si es vol, com és el cas, avançar en una assumpció compartida de desplegament del Programa.

3.2.2. Plataforma d'agències socioeducatives del territori

La constitució d'una *Plataforma d'agències socioeducatives territorials* es visualitza com a una oportunitat de col·laboració entre diferents instàncies, necessària per a l'assoliment dels objectius del Programa i com a pràctica in situ d'un model relacional no jerarquitzat.

Aquesta estructura organitzativa funcionaria com a espai de trobada per exposar els diversos punts de vista i aportacions de les instàncies participants, facilitaria el coneixement i reconeixement entre agents i propiciaria la vinculació per l'establiment i/o aprofundiment de relacions de confiança. La superació dels possibles prejudicis i les falses creences respecte de les actuacions de les diferents agències requereix d'aquest plantejament, per poder abordar amb garanties d'èxit un treball integrat.

Per tal de fer viable la implementació comunitària del Programa i de treballar coordinadament caldrà desenvolupar estratègies de vinculació i de planificació de les accions per tal de garantir el caràcter horitzontal i democràtic de la presa de decisions que correspongui a aquest nivell, la qual cosa condueix al treball en xarxa.

3.2.3. Treball en xarxa

D'acord amb allò anunciat a l'apartat 2. *Programa a implementar* i a la referència específica al treball en xarxa desenvolupada a l'apartat 3.1.1.5. *Xarxa d'Escoles i Instituts* en el què es defineix aquest tipus de treball, correspon en aquest apartat una exposició anàloga, és a dir, considerar la metodologia de la xarxa al nivell de la Plataforma d'agències socioeducatives del territori.

Per una banda, cal que hi hagi un intercanvi d'informació que permeti visualitzar l'abast i tipologia de treball que cada agent realitza de forma individual i en coordinació amb d'altres, per fer un diagnòstic inicial dels recursos del territori en matèria d'educació, a l'àmbit de les relacions interpersonals lliures de violència, equitatives, respectuoses i responsables. Per un altre costat, caldrà identificar les repeticions, els buits i la complementarietat de les accions que s'estiguin portant a terme fins el present. La coordinació que es pugui establir a partir d'aquesta faceta del treball comportarà una optimització dels recursos i de les accions a desenvolupar.

El treball col·laboratiu a la xarxa permetrà també garantir la coherència del treball que s'estigui realitzant i del que es vulgui realitzar en el futur, contribuint d'aquesta manera al plantejament de nous reptes lligats als objectius del Programa.

4. Recursos que s'ofereixen als centres

Tenint present la gran complexitat que comporta la gestió dels centres educatius i l'exercici de la pràctica docent, el Programa es presenta com a una oportunitat de creixement i aprofundiment de la convivència positiva en les comunitats educatives, a partir del seu desplegament. Per tal de facilitar-ne la implementació, les administracions responsables doten als centres educatius d'una sèrie de recursos per tal que els continguts a treballar no es presentin de forma additiva i paral·lela sinó integrada en el quefer quotidià. A continuació s'especifiquen els recursos que proveeix el Programa.

4.1. Programació d'itineraris i seqüències didàctiques transversals i longitudinals de caràcter curricular

Tal com s'ha anunciat als apartats 2. *Programa a implementar* 3.1.1. *Prova Pilot*, el Programa està dissenyat en seqüències didàctiques transversals i longitudinals, ordenant una sèrie d'activitats que corresponen al desenvolupament dels eixos temàtics i subtemes (Veure Annex 2).

Cada Itinerari de Mòdul conté activitats didàctiques dissenyades de tal manera que el professorat no es vegi en la necessitat de cercar altres elements per a la posta en pràctica ni tampoc que la proposta sigui tan rígida que només admeti una manera de executar-la. Més aviat, considerant l'experiència i coneixements previs que l'exercici docent comporta i les característiques de singularitat de cada centre i de cada grup classe, s'ofereixen activitats suficientment versàtils com per que el seu desplegament sigui assumible més enllà de l'estil docent del professorat implicat.

Es va veure la importància de la integració d'aquestes activitats en el currículum com a forma de normalització i transversalitat dels aspectes a treballar i, tal com es va especificar a l'apartat 3.1.1.6. *Intervenció amb l'alumnat* es tracta que els continguts apareguin de manera sostinguda en diferents àrees d'aprenentatge amb la finalitat que vagin *calant com a una pluja fina*. De manera colateral, es veu afavorida la seva implementació pel fet de no carregar tots els continguts en una mateixa disciplina, ja que aquest supòsit podria afectar el normal desenvolupament de la temporització planificada a cada àrea.

El desplegament transversal es planteja de manera progressiva al llarg del curs acadèmic en cadascun dels temes i subtemes del Programa, assegurant la coherència en l'encaix, el plantejament de tots els

continguts amb diversitat de nivells (activitats de sensibilització, de consolidació i d'aprofundiment) i la lògica adaptació a l'etapa evolutiva de l'alumnat.

D'un altre costat, el desplegament longitudinal garanteix que els centres que implementin el Programa puguin desenvolupar els continguts plantejats de forma gradual a través de tot el període d'escolaritat obligatòria, annexant el pas de primària a secundària, és a dir que, l'alumnat podria començar a treballar-lo a primer d'educació primària i seguir ininterrompudament fins la finalització de quart d'ESO. En aquest sentit, com ja s'ha dit es veu la necessitat d'avaluar aquest tipus d'implementació a través de l'estudi de cohorts.

4.2. Intervencions especialitzades de professionals externs als centres per a la realització de tallers i activitats diverses

Per a la fase de Prova Pilot, s'ha fet una proposta de tallers, tal com queda exposat a l'apartat 3.1.1.6. *Intervenció amb l'alumnat*, lligats als continguts dels itineraris de la Prova, que seran desenvolupats per entitats i serveis de provada experiència i reconeixement pel seu treball previ. En aquest sentit, des de l'Ajuntament de Barcelona s'inicien una sèrie de contactes per acordar les intervencions en consonància amb els requeriments establerts, de manera que es garanteixin el rigor i la coherència del plantejament.

Aquest recurs, finançat exclusivament des de la Direcció del Programa, té com a finalitat la diversificació de la presentació dels continguts i l'aprofundiment dels mateixos a través del treball d'especialistes de cada àmbit, en formats que no són els habituals dels centres escolars. En aquest sentit, els requisits d'execució inclouen no només els objectius i continguts a abordar sinó també el tipus de metodologia i el caràcter de l'avaluació (de la pròpia activitat per part del personal tallerista i de la seva valoració contextualitzada en el contínuum de la implementació de les activitats curriculars).

Per a la fase de Generalització, es preveu un procediment de concurs públic que quedi obert a les entitats, serveis públics i institucions especialitzades, els serveis de les quals es contractaria en funció dels acords establerts amb els centres escolars, és a dir, d'acord amb el desplegament específic del Programa a cada escola o institut.

4.3. Informació de l'avaluació de resultats

Els centres escolars de la Mostra de la Prova Pilot disposaran dels resultats de l'avaluació portada a terme amb l'alumnat, de manera que tinguin un coneixement exhaustiu i sistemàtic dels aspectes actitudinals a tenir en compte per potenciar o intervenir, és a dir, dels punts forts i febles que dins els grups classe puguin afectar les relacions interpersonals i el clima de convivència.

A la fase de Generalització, com que es preveu que es realitzi la corresponent avaluació, aquesta informació també es posarà en coneixement de les escoles i instituts que executin el Programa.

4.4. Formació

Des del Programa es garanteix la formació del professorat, com a *conditio sine qua non* per al correcte funcionament de la implementació. Aquest recurs s'ofereix en la modalitat *formació al centre* de manera que quedi vinculat al seu Projecte Educatiu (PEC) i per tant, a unes línies de treball institucionalitzades dins la cultura de centre.

Una proposta d'aquest tipus requereix de la implicació i compromís tant dels equips directius, que han de garantir els aspectes funcionals (horaris, calendari, professionals participants, compatibilitat amb altres projectes) com dels claustres, que assumirien una actuació de caràcter general i continuada, coordinada al si de la mateixa institució.

4.5. Assessorament *ad hoc*

Atenent a lespeculiaritats conjunturals de cada escola i institut, a la diversitat de cultures de treball, de població escolar, d'experiència i de idiosincràsia territorial, el Programa, tal com ja s'ha dit, pot donar una resposta rigorosa i sistemàtica degut a la seva versatilitat. Per poder fer-ho, s'ha estipulat la realització d'un assessorament *ad hoc*, de manera que totes aquestes variables hi siguin incorporades i la implementació es pugui portar a terme de manera singularitzada i adequada a la especificitat de cada escenari escolar i comunitat educativa.

El perfil de la figura d'assessorament requereix del coneixement institucional i pràctic del funcionament dels centres escolars, del currículum i dels processos d'ensenyament aprenentatge a l'aula i dels continguts i metodologia propis del Programa. Aquestes condicions són considerades com a necessàries per garantir un correcte assessorament i per reforçar l'assumpció programàtica de la implementació.

4.6. Coordinació general

Des de la Direcció del Programa es valora la importància d'una correcta coordinació que permeti un desplegament amb condicions de viabilitat, eficàcia i eficiència. Per tant, la coordinació general (intracentre, intercentres i centres-administracions) es presenta com a un recurs funcional que s'ofereix com a garantia d'una execució que sigui alhora rigorosa i possible.

Inicialment, aquesta responsabilitat és assumida per la figura d'assessorament i es preveu que, en un futur proper, hi hagi altres figures professionals que s'hi incorporin i participin d'aquests aspectes organitzatius.

5. Projecció de futur: Impacte del programa

L'Organització Mundial de la Salut (OMS) defineix l'avaluació d'impacte en la salut (AIS) com a una combinació de procediments, mètodes i eines a través de les quals es pot jutjar una política, programa o projecte en relació amb els seus efectes potencials sobre la salut de la població i la distribució d'aquests efectes. Aquest mateix organisme defineix *salut* (Constitució del 1946) com *l'estat de complet benestar físic, mental i social i no només l'absència de malaltia*, definició a partir de la qual es podria incloure el benestar relacional produït per interaccions respectuoses, equitatives i satisfactòries. De fet al Xè. *Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana* (Perpinyà, 1976) es fa una definició, encara vàlida, de salut com a *"una qualitat de vida o una manera de viure autònoma, solidària i joiosa"*. Des d'aquesta perspectiva resulta difícil que es compleixin aquestes condicions si l'esfera relacional no es desenvolupa en un marc de reconeixement, llibertat i coresponsabilitat.

Encara que l'aproximació teòrica que es fa des del Programa és de caràcter exclusivament educatiu, s'hi poden trobar interseccions amb l'àmbit de la salut per allò exposat al paràgraf anterior i, anàlogament, es podria considerar una avaluació d'impacte, en el sentit de valorar els efectes potencials a llarg termini, en els grups socials que hagin participat en la implementació.

5.1. Perdurabilitat dels efectes de la intervenció

Un Programa d'aquestes dimensions es proposa una intervenció amb efectes perdurables i no només puntuals o immediats. L'abordatge transversal durant deu anys d'escolaritat obligatòria, sense precedents registrats a l'Estat espanyol dins l'àmbit formal, aportaria informació rellevant i significativa sobre l'evolució de les actituds sotmeses a anàlisi i reflexió intersubjectives i sobre els efectes a llarg termini dels continguts treballats de forma sostinguda durant un llarg període de temps, amb l'alumnat (aproximadament dos tercers parts de la seva vida) i la comunitat educativa.

La disposició de dades sobre aquest tipus d'intervenció permetria alhora l'avaluació econòmica i el contrast entre la inversió en programes de prevenció primària i secundària, per una banda, i els de prevenció terciària, per una altra. Evidentment, també s'hauria de considerar el cost emocional, i l'estat de salut en el sentit esmentat a l'apartat anterior, a l'hora de fer-hi un balanç integral.

5.2. Seguiment i avaluació a llarg termini

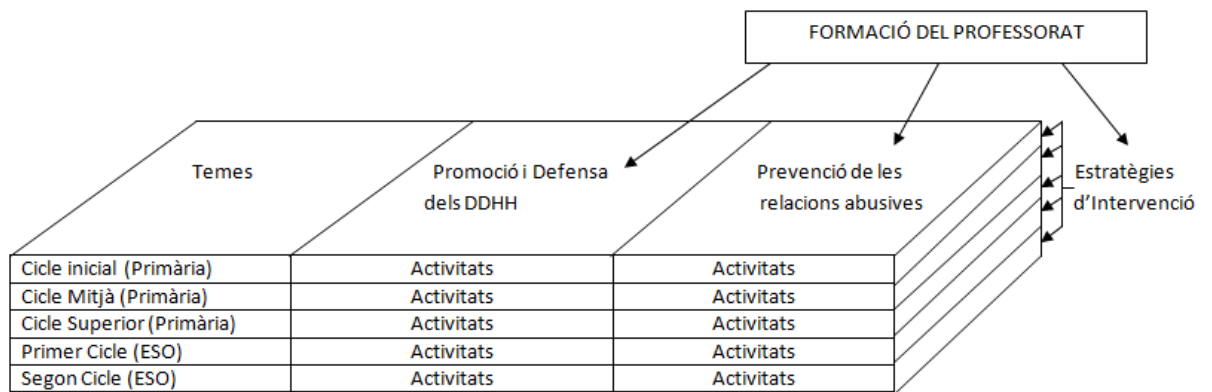
A partir de les consideracions de l'apartat anterior, *5.1. Perdurabilitat dels efectes de la intervenció*, es veu la necessitat de realitzar un seguiment i avaluació sistemàtica, en termes de recerca quantitativa i qualitativa, a curt, mig i llarg termini del Programa i dels seus efectes directes i potencials (d'impacte) en el benestar, autonomia, solidaritat i joia de la vida de les persones.

En altres paraules, i assumint la Resolució 66/81 de Nacions Unides de 28 de juny de 2012 (publicada el 12 de juliol), es tractaria del reconeixement de la rellevància de la felicitat i el benestar com aspiracions universals dels éssers humans i la importància de la seva inclusió en les polítiques de govern.

Annex 1

DISSENY MODULAR DEL PROGRAMA XARXA D'ESCOLES I INSTITUTS PER A LA IGUALTAT I LA NO DISCRIMINACIÓ

Annex 2

ITINERARIS

Activitats mínimes

Comunes

Temàtiques

A- Drets Humans

De sensibilització

De Consolidació

D'Aprofundiment

B - Violència de Gènere

De sensibilització

De Consolidació

D'Aprofundiment

Desenvolupament d'itineraris per trimestres en els dos cursos del cicle

Itinerari 1

- 1 i 2 Sensibilització diversitat
- 3 i 4 Sensibilització temàtica (A o B)
- 5 i 6 Consolidació temàtica (del tema triat a 3 i 4)

Itinerari 2

- 1 i 2 Sensibilització temàtica (A o B)
- 3 i 4 Consolidació temàtica (del tema triat a 1 i 2)
- 5 i 6 Aprofundiment temàtic (del tema triat a 1 i 2)

Itinerari 3

- 1 i 2 Aprofundiment temàtica (A o B)
- 3 i 4 Sensibilització temàtica (A o B diferents de les triades a 1 i 2)
- 5 i 6 Consolidació temàtica (del tema triat a 3 i 4)

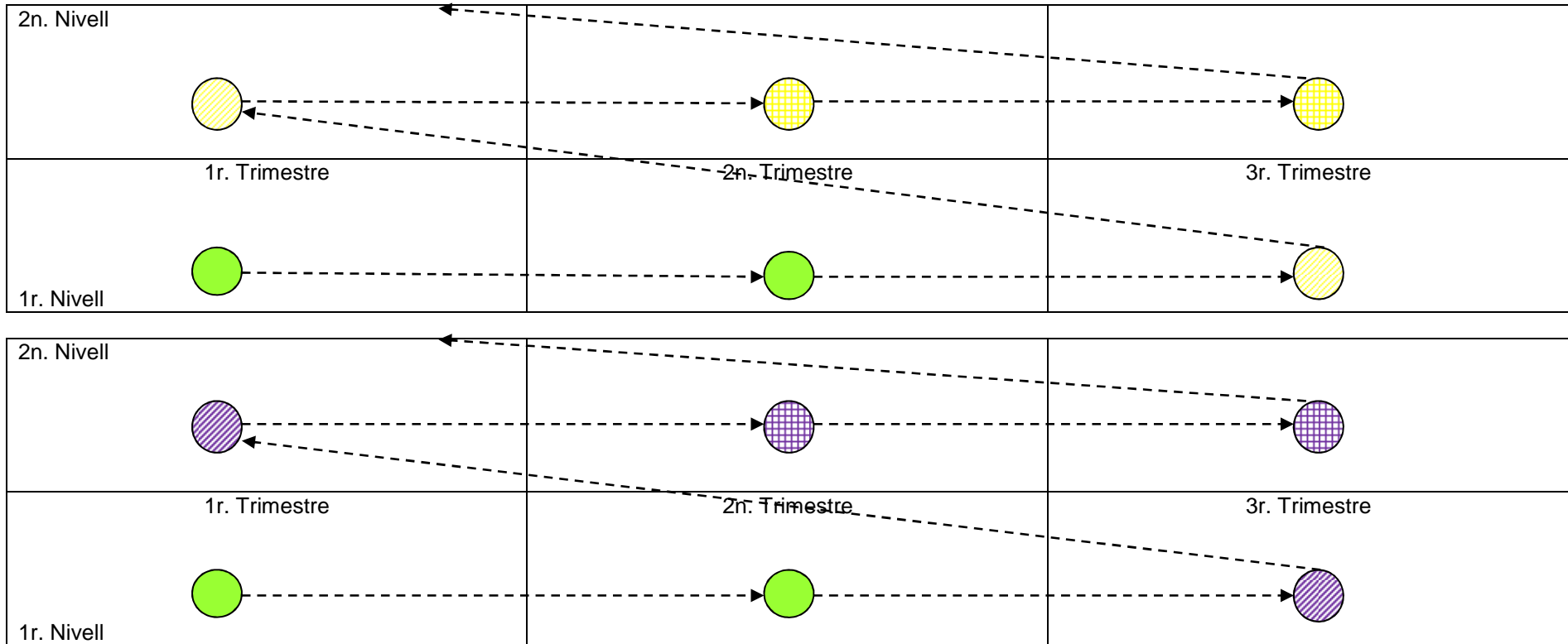
Itinerari 4

- 1, 2 i 3 Aprofundiment (A o B)
- 4,5 i 6 Aprofundiment (A o B diferent a al tema triat a 1, 2 i 3)

A cada Mòdul hi ha 4 possibles itineraris amb propostes pròpies per a cada franja evolutiva (i conceptes a abordar seqüencialment a cada àrea temàtica) que s'articulen amb el Mòdul següent, segons es mostra a les següents figures.

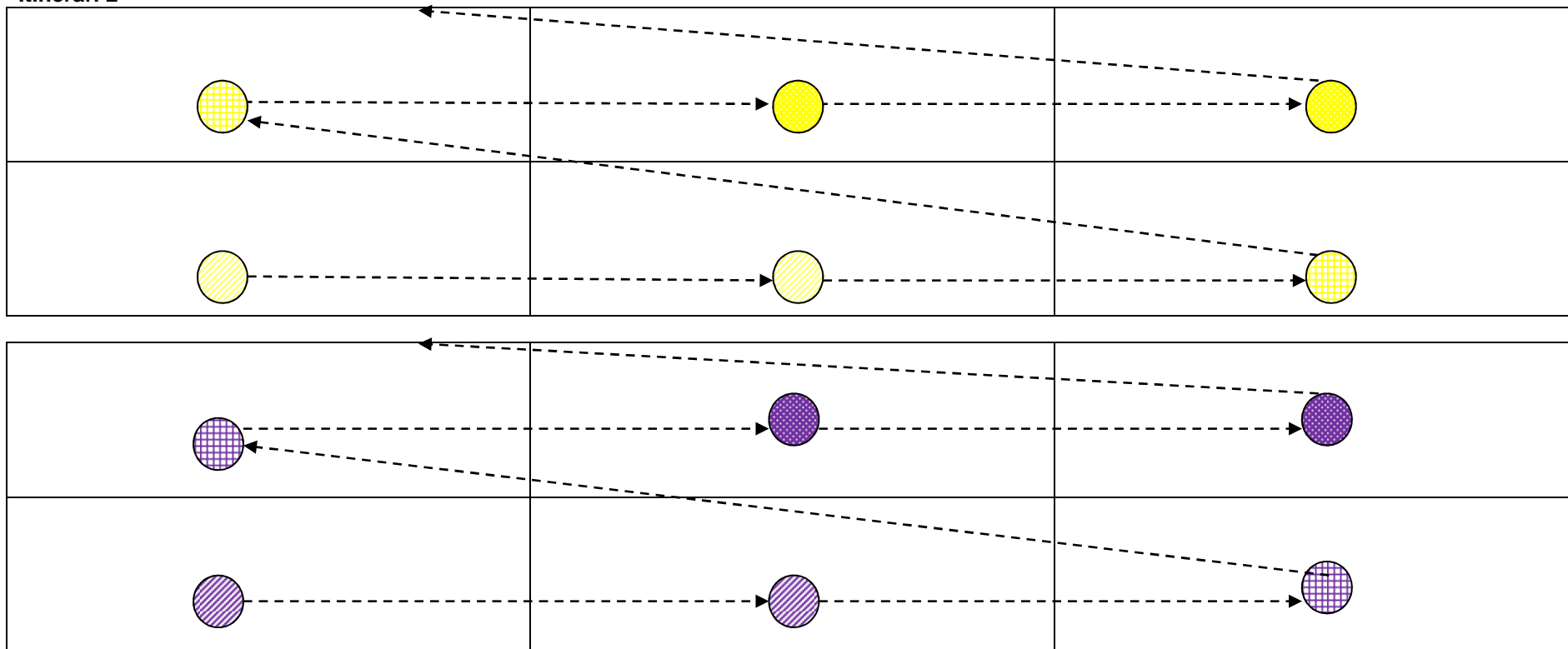

Itinerari 1

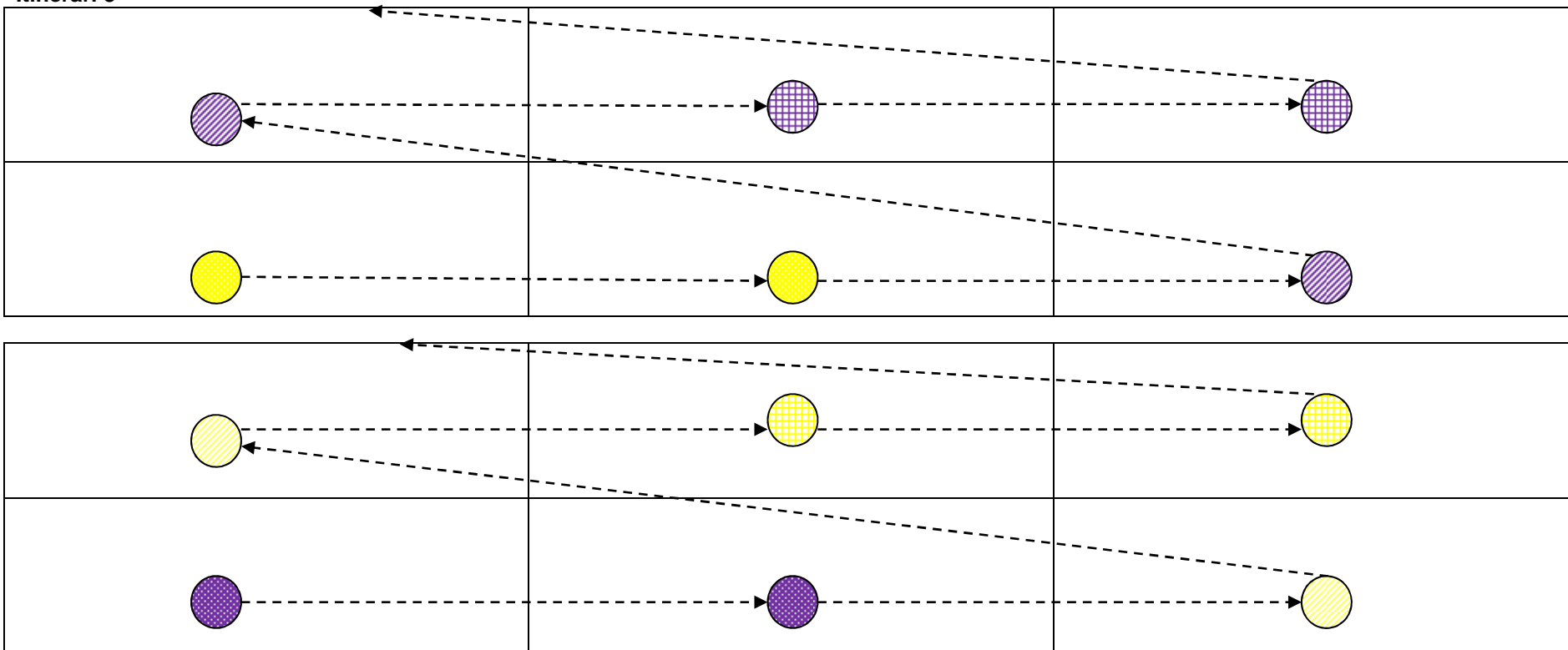

Itinerari 2

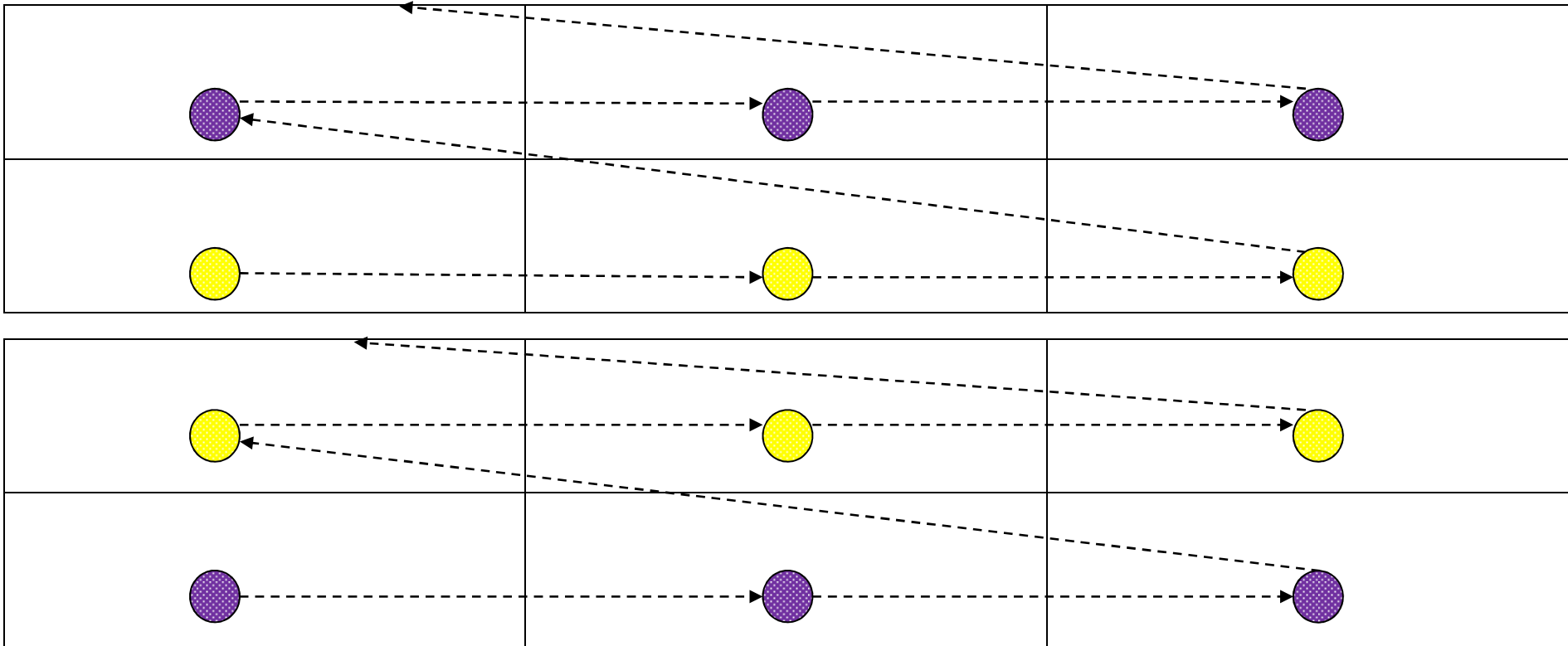

Itinerari 3

Itinerari 4

Annex 3
CALENDARI D'ELABORACIÓ I IMPLEMENTACIÓ DEL PROGRAMA

Fases	Període	Tasca a realitzar
I ^a Fase: <i>Elaboració Projectes</i>	Octubre 2012 Juny 2014	Preparació tècnica i conceptual de la proposta Grups de discussió dels eixos temàtics (Direcció de Dona i Drets Civils, universitat, entitats i serveis) Disseny dels Itineraris a implementar als centres escolars en el període de Prova Pilot Selecció dels centres escolars segons criteris demogràfics, com a centres d'implementació i com a centres control de la Prova Pilot. Disseny de l'Avaluació Presentació del Programa als equips directius i als claustres dels centres de la Mostra Inici de la formació intensiva del professorat per al desplegament del Programa en fase de Prova Pilot
II ^a Fase: <i>Implementació de la Prova Pilot</i>	Setembre 2014 Juny 2016	Implementació del Programa, en fase de Prova Pilot, durant els cursos acadèmics 2014-12015 i 2015-2016, a educació primària i secundària obligatòria (6 a 16 anys) Assessorament <i>ad hoc</i> als centres de la Mostra Avaluació de <ul style="list-style-type: none"> Procés <ul style="list-style-type: none"> Cada actuació Articulació entre actuacions Resultats <ul style="list-style-type: none"> Intracentre (pre-test / post-test) Intercentres (pilot i control) Complementació de la formació intensiva del professorat per al desplegament del Programa en fase de Prova Pilot Formació extensiva del professorat durant dos cursos acadèmics Elaboració i presentació d'informes parcials d'avaluació
III ^a Fase: <i>Validació del Programa i dels Projectes</i> + <i>Delimitació de l'abast de la seva implementació Generalitzada</i>	Juny 2016 Desembre 2016	Aplicació de les millores necessàries en funció de l'avaluació realitzada: Al disseny del Programa A cada Projecte: objectius, estratègies generals, cada actuació en particular i a l'articulació entre elles des del criteri de progressivitat.
IV ^a Fase <i>Implementació generalitzada + Incorporació nous Projectes</i>	A partir gener 2017	Oferiment als centres educatius Implementació dels dos projectes validats Inici i elaboració de nous projectes a incorporar al Programa

Annex 4
ITINERARIS DEL PROGRAMA PER A LA PROVA PILOT

Mòdul	Curs	1r. Trimestre	2n. Trimestre	3r. Trimestre
I	1r. Primària	Sensibilització	Sensibilització	Consolidació
	2n. Primària	Aprofundiment	Consolidació	Aprofundiment
II	3r. Primària	Sensibilització	Consolidació	Aprofundiment
	4t. Primària	Sensibilització	Consolidació	Aprofundiment
III	5è. Primària	Consolidació	Consolidació	Aprofundiment
	6è. Primària	Consolidació	Consolidació	Aprofundiment
IV	1r. Secundària	Consolidació	Consolidació	Aprofundiment
	2n. Secundària	Consolidació	Consolidació	Aprofundiment
V	3r. Secundària	Consolidació	Consolidació	Aprofundiment
	4t. Secundària	Consolidació	Consolidació	Aprofundiment

Itinerari comú	
Itinerari Coeducació i VM	
Itinerari Educació en DDHH	

Tipologia d'activitats	1r. Nivell	Sensibilització
	2n. Nivell	Consolidació
	3r. Nivell	Aprofundiment

Annex 5

AVALUACIÓ DE PROCÉS					
OBJECTIUS	OBJECTE d'avaluació - QUÈ	INSTRUMENT	AGENT - QUI avalua	MOMENT - QUAN	DATA
Comprovar si la PREPARACIÓ de la implantació de la prova pilot s'està aplicant segons el que s'ha previst i VALORAR el seu funcionament	La PREPARACIÓ de la implementació als centres	Avaluació de l'assignació i l'apropament als centres	Grup Motor		Juliol 2014
		Avaluació de la formació al professorat	Professorat Comissió promotora del centre	Al final del primer curs de la implementació	juny 2015
Comprovar si el Programa s'està APLICANT AL CENTRE segons el que s'ha previst i VALORAR EL SEU FUNCIONAMENT , <i>identificant acompliments, detectant dificultats i llacunes, detectant oportunitats i facilitant millores</i>	La DIRECCIÓ I PROMOCIÓ de la implementació des del centre	Avaluació de la implementació al centre	Comissió promotora interna del centre	Final de cada curs	Juny 2015, juny 2016
		Avaluació del funcionament de la comissió promotora del centre	Comissió promotora interna del centre	Final de cada curs	Juny 2015, juny 2016
	La IMPLEMENTACIÓ del conjunt de les ACCIONS EDUCATIVES al centre	Registre de totes les accions realitzades al centre	Coordinadora Programa	Durant el curs	Curs 2014-15 i 2015-16
		Esquema del resum de les avaluacions de les accions educatives	Coordinadora – Equip avaluador	Final de cada curs	Juny 2015, juny 2016
		Avaluació global del programa aplicat	Professorat	Final de la prova pilot	Juny 2016
	La implementació de L'AVALUACIÓ DE PROCÉS	Esquema del resum de les valoracions de les avaluacions	Assessora – Equip avaluador	Final de cada curs	Juny 2015, juny 2016
L' ASSESSORAMENT a la implementació del programa	Avaluació de l'assessorament de l'aplicació	Professorat i equip directiu	Final de cada curs	Juny 2015, juny 2016	
Conèixer les PERCEPCIONS de tots els participants i la seva satisfacció sobre les accions educatives del programa	Les ACCIONS EDUCATIVES del programa	Full de registre de totes les accions de cada grup-classe	Professorat tutor/a del grup classe	Durant el curs	Curs 2014-15 i 2015-16
		Full d'avaluació de l'acció 1 – ALUMNAT	Alumnat	Durant el curs – Al final de cada ACCIÓ	Curs 2014-15 i 2015-16
		Full d'avaluació de l'acció 1 – PROFESSORAT	Professorat	Durant el curs – Al final de cada ACCIÓ	Curs 2014-15 i 2015-16
		Full d'avaluació de l'acció 1 – TALLERISTES	Talleristes externs	Durant el curs – Al final de cada ACCIÓ	Curs 2014-15 i 2015-16

Conèixer les PERCEPCIONS de tots els participants i la seva satisfacció sobre les accions avaluatives del programa	Les accions AVALUATIVES de procés del programa	Inclusió en tots els fulls de valoració, d'ítems sobre la satisfacció respecte al full de valoració	Tothom qui ha estat implicat	Durant el curs – Al final de cada ACCIÓ	Curs 2014-15 i 2015-16
		Full de les sessions conjuntes de preparació i d'avaluació entre talleristes i professorat-tutor.	Professorat i Talleristes ext.	Durant el curs – Al final de cada ACCIÓ	Curs 2014-15 i 2015-16
		Inclusió de l'avaluació de les sessions conjuntes d'avaluació, en l'avaluació de la implementació (feta)	Comissió promotora interna del centre	Final de cada curs	Juny 2015, juny 2016

INSTRUMENTS per l'AVALUACIÓ DE RESULTATS - període de 6 a 11 anys – Cicle Inicial i Cicle Mitjà de PRIMÀRIA					
Objecte d'estudi		Eixos Drets Civils			Eix Dona
Objectius del programa prevenció	Subdimensions	ORIGEN ÈTNIC	DIVERSITAT FUNCIONAL	ORIENTACIÓ SEXUAL	DONA-GÈNERE
CONEIXEMENTS (Objectiu 1 i 7 i 8)	per temes específics	Completar quan estigui acabat el programa de prevenció	Completar quan estigui acabat el programa de prevenció	Completar quan estigui acabat el programa de prevenció	Completar quan estigui acabat el programa de prevenció
ACTITUDS (objectius 2,3,4,5 i 8)	COGNITIU, inclou prejudicis, mites, creences, valors	Escala de prejudici manifest i subtil - adaptada Història "Anem de colònies"	PAS –Percepció dels teus companys– Adaptada EVT - Escala de Valoració de Termes associats– Adaptada Història "Anem de colònies"	HMT-Escala d' homofòbia moderna - adaptada. Història Anem de colònies	DSA-escala de detecció de sexisme - adaptada (a partir 10 anys) Història "Gerard i Helena"
	EMOCIONAL, inclou vessant emocional de l'estereotip	Escala de prejudici manifest i subtil - adaptada Història "Anem de colònies"	PAS –Percepció dels teus companys - Adaptada EVT - Escala de Valoració de Termes associats– Adaptada Història "Anem de colònies"	HMT-Escala d' homofòbia moderna - adaptada. Història Anem de colònies	DSA-escala de detecció de sexisme - adaptada (a partir 10 anys) Història "Gerard i Helena"
	CONATIU, inclou intenció de comportament i relació	Història "Anem de colònies"	PAS –Percepció dels teus companys - Adaptada EVT - Escala de Valoració de Termes associats– Adaptada Història "Anem de colònies"	HMT-Escala d' homofòbia moderna - adaptada. Escala de transfòbia - adaptada Història Anem de colònies	DSA-escala de detecció de sexisme - adaptada (a partir 10 anys) Història "Gerard i Helena"
IDENTIFICACIÓ de COMPORTAMENTS (objectiu 4)	de DISCRIMINACIÓ I VIOLÈNCIA	CUVECO - Qüestionari de violència quotidiana entre iguals al context escolar Adaptada.	CUVECO - Qüestionari de violència quotidiana entre iguals al context escolar Adaptada.	CUVECO - Qüestionari de violència quotidiana entre iguals al context escolar Adaptada.	CUVECO - Qüestionari de violència quotidiana entre iguals al context escolar Adaptada.
PROMOCIÓ RELACIONS I TRACTE	IGUALITARIES I RESPECTUOSES	Qüestionari de Conducta Prosocial (Professorat)	Qüestionari de Conducta Prosocial de (Professorat)	Qüestionari de Conducta Prosocial de (Professorat)	Qüestionari de Conducta Prosocial de (Professorat)

Regidoria de Dona i Drets Civils

(objectiu 4, 6 i 8)		Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Gerard i Helena"
Actitud CRÍTICA (Objectiu 9)	Consciència de les Desigual i Discrimin.	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Gerard i Helena"
	Implicació personal: Solidaritat i Empatia	Escala d'Empatia adaptada	Escala d'Empatia adaptada	Escala d'Empatia adaptada	Escala d'Empatia adaptada
		Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Gerard i Helena"
	Defensa activa Valors Igualtat i diversitat	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Gerard i Helena"
	Manteniment d'alerta constant per detectar	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Anem de colònies"	Història "Gerard i Helena"

Annex 6

2014	Juliol 2014 – Definició de l'operativa d'avaluació L'Adjudicatària i la Coordinadora del Programa acorden la concreció de tot el procés d'avaluació, a partir de l'Informe dels dissenys d'avaluació de procés i d'avaluació d'impacte, que inclouen metodologia, instruments, protocols i temporalització.	
	Setembre 2014 – 1r curs d'APLICACIÓ dels programes de promoció de la igualtat i la no discriminació	
	setembre–octubre	Abans de l'inici d'accions educatives del Programa de prevenció amb l'alumnat, es fa l'avaluació D'IMPACTE INICIAL (Pretest): - Treball de camp a cada centre segons calendari pactat prèviament amb escoles i instituts per la Coordinadora del Programa - Avaluació inicial amb l'alumnat en cada grup-classe previst i segons calendari acordat (Acabada COM A MÀXIM el 10 d'octubre) - Octubre: iniciar introducció de dades, transcripció entrevistes + preguntes obertes escrites
	novembre- a 10 de desembre	- Impacte: Acabament de la introducció de dades. - Novembre: IMPACTE, anàlisi de dades - Seguiment de l'execució de l'avaluació de procés
2015	gener-març	- IMPACTE: REDACCIÓ INFORME escrit parcial – PRETEST + Presentació resultats (Pretest). LLIURAMENT DE L'INFORME. - Revisió dels instruments per l'avaluació d'impacte, per a tots els subjectes i edats
	abril- maig	- Avaluació de PROCÉS del 1r any – al grup control i d'intervenció: registre de les accions realitzades, dels protocols d'avaluació de procés i de les valoracions sobre l'avaluació
	Maig- juliol	- Avaluació POST 1 de la prova pilot (Iniciada NO ABANS del 20 de maig) - Maig-Juny: Iniciar introducció de dades, transcripció entrevistes + preguntes obertes escrites - Procés: Inici Anàlisi de resultats de les avaluacions de procés (1r curs) - PROCÉS: REDACCIÓ INFORME ESCRIT de l'avaluació (1r curs – Post1)
	juliol	- Introducció de dades d'impacte Post 1
	setembre 2015 – 2n curs d'APLICACIÓ del Programa de promoció de la igualtat i la no discriminació	
	setembre- octubre	- Anàlisi de dades d'impacte post1 i comparades entre pre-post1
	novembre- 10 de desembre	- IMPACTE: REDACCIÓ INFORME ESCRIT – POST 1 i comparació Pretest - Post 1 + presentació resultats. LLIURAMENT DE L'INFORME.
2016	gener- abril	- abril:PROCÉS del 2n any – al grup control i d'intervenció: registre de les accions realitzades, dels protocols d'avaluació de procés i de les valoracions sobre l'avaluació
	abril- 15 maig 2016 – ACABAMENT implementació dels 2 cursos de PROVA PILOT del Programa	
	maig- juliol	-maig-juny: PROCÉS: Anàlisi de dades de l'avaluació de procés, Pre-Post1-Post2 i INFORME ESCRIT dels resultats - A PARTIR DEL 20 de maig- Avaluació de l'IMPACTE : POST 2 de la prova pilot - maig-juny-Introducció de dades, transcripció entrevistes i introducció preguntes obertes escrites - juliol: inici Anàlisi de dades
	setembre–a 10 de desembre	- Anàlisi de dades d'impacte Post2 i anàlisi comparat entre Pre-Post1-Post2 - Impacte: REDACCIÓ INFORME escrit parcial – POST 2 i comparació Pre-Post1-Post2 + presentació oral i escrita de resultats. LLIURAMENT DE L'INFORME.
2017	gener – març	- Discussió de les implicacions i les modificacions del Programa de prevenció segons els resultats de l'avaluació de procés i d'impacte - Actualització de revisió d'antecedents d'avaluació de programes de prevenció
	abril– maig	- Avaluació FINAL POST 3 de l'IMPACTE de la prova pilot - maig: Introducció de dades, transcripció entrevistes i introducció preguntes obertes escrites
	juny-juliol	- Anàlisi de dades d'impacte post3 + comparades entre pre-post1-post2-post3.

	setembre – a 10 de desembre	<ul style="list-style-type: none">- Redacció de L'INFORME FINAL ESCRIT DE L' AVALUACIÓ D'IMPACTE- Participació en la discussió de les implicacions dels resultats amb el grup coordinador del Programa- Presentació institucional de l'informe final de la investigació. LLIURAMENT DE L'INFORME.
--	--------------------------------	---

Annex 7 – Pressupost del projecte pilot

	2014	2015	2016	2017	TOTAL
Actuacions a les escoles, tallers , maletes pedagògiques, actes, material i suport a la coordinació i Avaluació tècnico-científica de la prova pilot	65.430,76	165.903,1	218.042	111.138,50	565.414,86